

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Diplomová práce

Problematika dědického práva v teorii a praxi

2007/2008

Konzultant:
Doc. JUDr. Senta Radvanová, CSc.
katedra občanského práva

Diplomant:
Petra Malínská
Konecchlumí 49

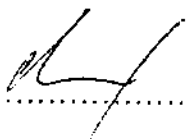
Knihovna UK PF

PF17648

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně
za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

V Konecchlumí dne 2. dubna 2008

.....

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí své diplomové práce vážené paní Doc. JUDr. Sentě Radvanové, CSc., za metodické vedení, připomínky a cenné rady při zpracování diplomové práce.

OBSAH

1. ÚVOD	3
2. HISTORICKÝ EXKURZ	4
2. 1. Dědické právo obecně	4
2. 1. 1. Počátky práva od poloviny 8. století do 11. století	5
2. 1. 2. Dědické právo v období feudalismu	5
2. 1. 3. Dědické právo v době husitské	6
2. 1. 4. Dědické právo v době stavovské	6
2. 1. 5. Dědické právo v období feudálního absolutismu	7
2. 2. Úprava ve Všeobecném občanském zákoníku (ABGB)	9
2.2.1 Dědění ze závěti	11
2.2.2. Dědění ze zákona	16
2. 3. Občanský zákoník z roku 1950	19
3. OBČANSKÝ ZÁKONÍK Z ROKU 1964	
A JEHO TŘI DÍLČÍ NOVELY	22
3. 1. Novela zákonem č. 131/1982 Sb.	24
3. 2. Novela zákonem č. 509/1991 Sb.	24
3. 3. Novela zákonem č. 264/1992 Sb.	25
4. PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA DĚDICKEHO PRÁVA	26
4. 1. Obecná ustanovení	26
4. 2. Dědění ze zákona	29
4.3. Dědění ze závěti – obecná ustanovení	34
4.3.1. Obsah závěti	37
4.3.2. Formy závěti	41

5. ČINNOST NOTÁŘE V ŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ	44
5.1. Činnost notáře podle § 4 notářského řádu upravená občanským soudním řádem	46
5.2. Dědické řízení a jeho funkce	49
5.3. Zahájení řízení a jeho průběh až do vydání rozhodnutí	50
5.4. Dodatečně projednání dědictví	54
5.5. Odměna a hotové výdaje notáře	56
6. ZÁVĚR	60
POUŽITÁ LITERATURA	62

PŘÍLOHY

Příloha číslo 1. – závěť a listina o vydědění sepsané formou notářského zápisu

Příloha číslo 2. – závěť sepsaná ve formě notářského zápisu

Příloha číslo 3. – protokol o předběžném šetření

Příloha číslo 4. – usnesení soudu o zahájení řízení a pověření notáře úkony v řízení

Příloha číslo 5. – usnesení soudu o dědictví

Příloha číslo 6. – přehled období pro která platí rozdílné právní předpisy

1. ÚVOD

Jako téma své diplomové práce jsem si vybrala Problematiku dědického práva v teorii a praxi zejména proto, že již od roku 2002 pracuji při studiu v notářské kanceláři a k dědickému právu mám tedy velmi blízko.

Práci jsem rozdělila do čtyř kapitol. První kapitolu nazvanou Historický exkurs jsem věnovala výkladu historického vývoje dědického práva na našem území tak, jak se vyvíjela v průběhu dějin. Možná se zdá být poněkud rozsáhlejší, ale myslím, že pohled do historie, zejména od období vydání Všeobecného občanského zákoníku, umožňuje komplexní pohled na danou problematiku a pomůže lépe pochopit některé instituty dědického práva. V neposlední řadě, jak se ve své práci několikrát zmiňuji, existují instituty, které náš právní řád již nezná, ale v praxi se s nimi můžeme setkat dodnes – mám zde namysli například odevzdací listinu v souvislosti s dodatečným projednáním dědictví.

Ve druhé kapitole se zabírám úpravou dědického práva v občanském zákoníku z roku 1964 v původním znění a jeho třemi dílčími novelami z let 1982, 1991 a 1992.

Třetí kapitola označená Platná právní úprava dědického práva je věnována již současné úpravě dědění, výkladům základním pojmů a principů, doplněna konfrontací s mojí dosavadní praxí, názory soudů a autorů výkladových stanovisek z této oblasti práva.

Kapitola Činnost notáře v řízení o dědictví je praktickým pohledem na současnou praxi v oblasti dědického práva, věnuji se popisu činnosti notáře v této oblasti, úpravě dědického řízení od jeho zahájení až do vydání rozhodnutí a v závěru podávám výklad o odměňování notáře jako soudního komisaře.

Svoji diplomovou práci jsem doplnila šesti přílohami pro praktickou ilustraci činnosti notáře v řízení o dědictví.

2. HISTORICKÝ EXKURZ

2. 1. Dědické právo obecně

Dědické právo v objektivním smyslu je souhrnem všech právních norem upravujících přechod práva a povinností zůstavitele na jeho právní nástupce. Přechod práv na dědice je zaručen v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, která byla převzata do českého právního řádu usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., podle kterého ...“Dědění se zaručuje“.

Základním principem právní úpravy dědění je zásada, že jak hmotněprávní dědické vztahy, tak i procesní postup se řídí právem platným k datu úmrtí zůstavitele. Dalším principem v moderních právních předpisech (počínaje Všeobecným občanským zákoníkem) je, že vlastnictví přechází na základě právního aktu vydaného příslušným státním orgánem. Odchylně je v různých právních úpravách řešena doba nabytí dědictví a to buď k datu vydání rozhodnutí o dědictví (např. odevzdací listina) nebo k datu úmrtí zůstavitele.

2.1.1. Počátky práva od poloviny 8. století až do 11. století

Na území dnešní České republiky byly položeny základy pro vznik obyčejů a pravidel již v prvobytně pospolné společnosti, která u nás trvala až do poloviny 8. století. Právo jako takové zde neexistovalo, ale přesto je toto období důležité pro vznik a vývoj právních a státních institucí.

Prvním skutečně státním útvarem na našem území byla Velkomoravská říše. Převažovalo zde právo obyčejové jako v jiných raně středověkých státech. Státní ani právní kultura nezanikla spolu s Velkomoravskou říší, protože na její tradice navazovali čeští Přemyslovci, vládoucí u nás do 11. století.

Instituce dědického práva v době předhusitské se v našem zemském právu nerozvinula. Důvodem bylo „*odúmrtí právo panovníka*“. Toto právo si vyhrazoval ke statkům, jejichž držitel zemřel bez potomků, ale i v případě, kdy sice potomky měl, avšak jejich dědický nárok uznán nebyl.

2.1.2. Dědické právo v období feudalismu

V období rozvinutého feudalismu dochází k zásadním změnám dědického práva, a to díky Statutům Konrádovým, která pocházejí z konce 12. století. Tato Statuta připouštějí dědění dcer zůstavitele pro případ, že nezanechal synů. Každý majetkový převod šlechtických nemovitostí, tedy i testament, vyžadoval souhlas panovníka ve formě *mocného listu*. Mocný list představoval oprávnění udělované panovníkem, o které šlechtici museli žádat, v případě že chtěli pořídit o svém majetku závěť. Tímto se majetek nemohl stát „odúmrtí“. Takže např. pokud někdo chtěl prohlásit své jmění pro všechny budoucí nebo pro více rodinných potomků za nezcizitelný statek rodiny, bylo třeba tohoto zvláštního svolení panovníka, tedy zákonodárné moci.

Docházelo zde k úzké vazbě mezi dědickým a manželským právem. Uzavření manželství bylo podmíněno souhlasem rodičů s tím, že jinak by snoubenci pozbyli nárok na dědictví po rodičích. Věno nevěsty byl majetek, peníze, statky, které žena přinesla do manželství a které se stávaly vlastnictvím manžela. K majetkovému zajištění manželky pro případ smrti manžela se současně ve svatební smlouvě zřizovalo tzv. **vdovské věno**. Hodnota tohoto věna byla zpravidla dvaapůlkrát větší než věno nevěstino. Pokud do roku od uzavření manželství žena zemřela, zůstalo muži celé její věno i výbava. Když zemřel manžel, bylo ženě vráceno věno i vše, co do manželství vnesla. Žena jako vdova měla nárok na jednu třetinu statků manžela. Manželka však mohla za určitých okolností nárok na tuto třetinu pozbyt, např. tehdy, když se dopustila cizoložství.

Za vlády Karla IV. byl vytvořen nový korunovační řád, ve kterém se uplatnila zásada o nároku neprovdaných dcer na trůn zemřelého panovníka pro případ, že by nezanechal synů. Zásada byla zřejmě převzata z obyčejového práva majetkového. Provdané dcery tento nárok ztrácely „*vybytím*“, tedy vyplacením věna. Tato věna ovšem nemusela odpovídat hodnotě jejich podílu na majetku otce.

2.1.3. Dědické právo v době husitské

V roce 1497 konečně došlo ke zrušení „odúmrtního práva panovníka“ tím, že se ho král Vladislav II. vzdal za sebe i za své nástupce pro Čechy. O sto let později se tohoto práva vzdal i Rudolf II. pro Moravu. Mezi šlechtou se začaly uplatňovat zásady dědického práva ze závěti i ze zákona, neboli *zásada intestátní posloupnosti*. Tím pozbyly na významu tzv. *zápisy s místem a zápisy bez místa*, které byly na konci 15. století hojně užívané. Podstatou bylo, že falšovaly závazek neboli dluh, ve kterém zůstavitel vystupoval jako dlužník a obmyslený jako věřitel. Tyto zápisy se vkládaly do zemských desek a v případě úmrtí zůstavitele z titulu dluhu, nabýval obmyslený svůj podíl z dědictví. Zápisy s místem se vyvinuly proto, aby tento testament nemohl být změněn. Zápis obsahoval jméno důvěryhodné osoby, která pak dosvědčila zaplacení dluhu.

2.1.4. Dědické právo v době stavovské

V 16. století došlo ke kodifikaci městského práva v důsledku hospodářského rozvoje měst a jejich rostoucího významného podílu na ekonomice státu. „Práva městská Království českého“ obsahovala právní předpisy, dědické právo se mezi těmito předpisy nacházelo také. Tato úprava dědického práva byla značně dokonalá a podrobná. Byla ovlivněna především právem římským, podle kterého byla stanovena přesná pravidla o dědění, formě závěti, o intestátní posloupnosti a okolnostech vylučujících dědění. Závěť, která se nazývala *kšaft*, existovala ve formě písemné i ústní. Při ústním podání se vyžadovalo svědectví důvěryhodných osob. Svědci kšaftu nesměli být nedospělí, ženy, domácí čeleď, hluchí, duševně choří, zmařilí na poctivosti a duchovní. Kšaftovat nemohli duševně choří, nedospělí, což v té době byli muži do 18 let, dívky do 15 let. Výjimkou byly ovšem dívky provdané, které nabývaly dospělosti provdáním. Kšaftovat neboli pořizovat závěť mohly děti dospělé, avšak v moci otce, poddaní jen se souhlasem vrchnosti. Pravidlo, že pozdější kšaft měl platnost před kšaftem dřívějším, platilo stejně jako v dnešní době.

Již v této době nalézáme *institut vydědění*. Měšťané mohli jen za určitých okolností vydědit své děti, které jinak patřily mezi neopomenutelné dědice. Městské právo uvádí 14 důvodů vydědění, mezi něž patřilo, např. zlé zacházení s rodiči, spáchání trestného činu, pokus o zabití rodičů, cizoložství s macechou, zrada rodičů atd.

Platila zde *zásada intestátní posloupnosti* pro případ, že zůstavitel zemřel bez kšaftu. Intestátní posloupnost měla pravidla určující, že *descendenti*, neboli potomci, měli přednost před *ascendenty* nebo také jinak předky. Nakonec nastupovali příbuzní v linii vedlejší, čímž se rozuměli poboční krevní příbuzní do 10. kolena. Dcery i synové dědili stejným dílem. Vnuci měli nárok na tolik, kolik by připadalo jejich otci či matce.

2.1.5. Dědické právo v období feudálního absolutismu (1620 – 1848)

Dosavadní feudální české právo překračuje práh absolutismu. Jeho podobu určuje **Obnovené zřízení zemské** v roce 1621, a to především v *právu šlechtickém*. Poslední vůle českých šlechticů patřily ke stěžejním písemnostem, které pojišťovaly šlechtický majetek. Zatímco až do roku 1627 museli šlechtici v Čechách žádat o vydávání mocného listu královského, Obnovené zřízení zemské zaručovalo každému možnost kšaftovat bez takového povolení. K tradiční a závazné náležitosti při sepisování poslední vůle patřilo potvrzení jejího textu testamentárními svědky. Právoplatnou se poslední vůle stávala až po přečtení a vložení do desek zemských, a to do dvanácti týdnů po smrti šlechtice. Ovšem jako u jiných písemností i za vklad poslední vůle bylo nutné zaplatit nemalý finanční obnos. Z toho důvodu velké množství šlechtických testamentů nikdy nenabývalo právního uznání.

Šlechtici a šlechtičny v závěti dále uváděli pohnutky, které je vedly k sepsání poslední vůle. Sestavení závěti považovali v soulad s učením o „*dobré smrti*“ za svou povinnost, za jeden z kroků neustálého se připravování na smrt. Od počátku 17. století urozenci stále častěji vyjadřovali přesvědčení, že je nutné sepsat poslední vůli „*za zdravého života*“, aby se na smrtelné posteli mohli dostatečně soustředit na poklidný odchod z tohoto světa. Mezi tradiční pohnutky kšaftujících patřila i snaha zabezpečit budoucí soulad mezi

pozůstalými. Mezi obvyklé důvody sepsání poslední vůle však náležely i postupující stáří, náhlé nemoci či zranění, které urovince připoutaly na smrtelné lože, popřípadě bezprostředně hrozící nebezpečí jako byly morová epidemie či válečný konflikt. Jednou z podmínek uznání právoplatnosti závěti byla duševní způsobilost testátora. Kšaftující šlechtici tak neopomínali zdůraznit, že svou poslední vůli píší v dobré duševní kondici. Mezi stěžejní úkoly poslední vůle patřilo zabezpečení rodinného majetku. Jednou z možností, kterou šlechtici ve svých kšaftech hojně využívali, bylo i ustanovení poručníků nad pozůstalými dětmi a majetkem. V mužských testamentech byl téměř automaticky hlavním dědicem syn či synové. Od počátku 17. století se součástí závěti postupně stávala ustanovení o zřízení *rodinného fideikomisu*.

Institut fideikomisů neboli svěřenské náhradnictví představovalo povinnost uloženou zůstavitelem dědici, aby dědictví, které po něm přijal, přenechal po své smrti druhému ustanovenému dědici. První oprávněný dědic byl označován jako *fiduciář* a druhý dědic ustanovený též zůstavitelem, se nazýval *fideikomisař*.

Teprve pokud testátor neměl dědice mužského pohlaví, přicházeli na řadu další pozůstalí. Mezi tradiční dědice patřily i pozůstalé manželky. Manželé jim připisovali věno a obvěnění, mezi obvyklé odkazy však patřil také kočár se spřežením a další movitý majetek, zpravidla šaty a šperky, které náležely do manželčina osobního vlastnictví. Na dcery mužští testátoři pamatovali ustanovením věnné částky, která jim měla být vyplacena při vstupu do manželství. V tomto ohledu se závěť stávala předobrazem budoucí svatební smlouvy. Menší odkazy směřovaly k dalším rodinným příslušníkům, úředníkům a služebníkům. Šlechtičny zpravidla odkazovaly svůj často skrovný majetek manželům či dcerám.

Součástí testamentů byly i rozličné zbožné a charitativní odkazy, kterými se testátoři snažili zabezpečit spásu své duše. Nejvíce prostoru věnovali sepisovatelé okolnostem vlastní smrti a s ní spojenými pohřebními rituály.

Šlechtické dcery měly podle znění závěti po smrti otce zůstat až do svého provdání v opatrování matky, popř. nejbližších příbuzných. Ze znění testamentů vyplývá, že rodiče si činili nárok na rozhodující roli při výběru

budoucího životního partnera. Otcové pravidelně trvali na tom, aby se jejich dcery provdaly "s radou" pozůstalé manželky a jí přidaných poručníků a to pod pokutou ztráty nároku na odkázaný majetek. Důležitým úkolem posledních vůlí bylo zajištění věna pro pozůstalé dcery. Vedle věnné částky, jejíž výše byla značně rozlišná a závisela na sociálním a majetkovém zázemí testátora, měla dcera nárok na náležitou výbavu, jejíž tradiční součástí byl mimo jiné i zlatý řetízek.

Povinnost testátorů uvést důvody, které je vedly k vydědění „neposlušných“ dětí, činí šlechtické závěti výjimečným pramenem k poznání konfliktních vztahů mezi rodiči a dětmi. Texty posledních vůlí obsahují údaje o násilnostech, soudních rozepřích a dalších jevech, které přesáhly únosnou mez očekávané normy chování dětí k rodičům.

Po nástupu císaře Josefa II. došlo k rozhodnému pokroku v kodifikačních pracích na občanském zákoníku. Výsledkem bylo vydání prvního dílu Všeobecného zákoníku občanského v roce 1786, autorem byl Bernard Horten. Do kodexu byly zahrnuty i právní předpisy o zrušení nevolnictví, toleranční patent, ale i patent o dědické posloupnosti nebo omezení fideikomisů. Do právního řádu začínají v zesílené míře pronikat vlivy práva římského.

2.2 ÚPRAVA VE VŠEOBECNÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU (ABGB)

V roce 1811 vyšel ve Vídni zákoník pod názvem Všeobecný občanský zákoník pro veškeré německé země dědičné s platností pro všechny země, které v té době tvořily rakouské císařství - Allgemeines Bürgerliches Gesetz Buch (dále jen Zákoník). Účinnosti nabyl dnem 1. ledna 1812. V českém překladu se nazýval Kniha všeobecných zákonů městských (čeština tehdy ještě postrádala termín „občan-občanský“). Zákoník byl vynikajícím právnickým dílem, jehož koncepce vycházela z římského práva, odvolával se na „přirozený smysl zákona“ a na „přirozená právní základní pravidla“¹.

¹ Zákoník obsahoval různé odchylky a instituty odlišné od současné úpravy dědického práva (např. dědická přihláška, odkaz, dědická smlouva apod.).

Úvodem je dědické právo definováno jako „výlučné právo ujmout se držby celé pozůstalosti nebo její poměrné části. Toto právo je právem věcným s účinky proti každému, kdo by si chtěl osobovati pozůstalost“.

Podle tohoto zákona se dědictví nenabývalo k datu úmrtí zůstavitele, což je v porovnání s dnešní právní úpravou rozdílné. Se smrtí zůstavitele byl spojen vznik práva na dědictví (*nikoli bezprostředně přechod zanechaného majetku na dědice*). K nabytí zanechaného majetku dědicem došlo až na základě právotvorného rozhodnutí soudu o odevzdání dědictví, tzv. *odevzdací listina*.² Přitom se nikdo nesměl svémocně dědictví ujmout. Úmrtím zůstavitele se pozůstalost stala tzv. *ležící pozůstalostí*, neboli samostatným majetkovým souborem, právně nedělitelným celkem. Tato pozůstalost pak v sobě zahrnovala veškerý majetek, tzn. majetek dědicům známý i majetek, který se objevil v budoucnu. Pozůstalost zastupoval dědic, jakmile mu soud svěřil správu pozůstalosti, popř. opatrovník.

Úmrtím zůstavitele vzniklo povolání osobě právo nabízenou pozůstalost přijmout a za tímto účelem uplatnit své dědické právo podáním *dědické přihlášky*.³ Dědická přihláška měla předeepsané náležitosti. Musela obsahovat právní důvod, o který dědic opírá svůj nárok, výslovné vyjádření, že dědictví přijímá a zda dědickou přihlášku podává bezvýhradně nebo s výhradou soupisu. *Dědická přihláška s výhradou soupisu* představovala závazání se dědice věřitelům i odkazovníkům, že splní jejich pohledávky veškerým svým majetkem, avšak do výše ceny pozůstalosti. *Přihláška bezvýhradná* zavazovala dědice ke splnění pohledávek věřitelů i odkazovníků veškerým jeho majetkem, nejen do výše ceny pozůstalosti. Dědic pak nemohl žádat soud o zřízení soupisu pozůstalosti. Po právní moci usnesení soudu o přijetí dědické přihlášky již dědic nemohl dědickou přihlášku vzít zpět ani ji změnit.

Právo podat dědickou přihlášku mohl uplatňovat jen ten, komu příslušel některý z dědických titulů, tj. dědická smlouva, poslední pořízení a zákon.

² S odevzdací listinou se setkáváme v notářské praxi i dnes, a to při dodatečných projednáních dědictví, obvykle „vyvolaných“ komplexními pozemkovými úpravami v daném katastrálním území.

³ Výhodnost dědické přihlášky je sporná. Pozitivní je v tom smyslu, že dědic tím, že ji podal, vyjádřil svou vůli, že dědicem chce být. Ale v případě, že potenciální dědic žil v cizině a o smrti zůstavitele se nedozvěděl, mohl tak přijít o právo dědit, které by mu jinak náleželo.

2.2.1 Dědění ze závěti

Za *neopomenutelné*, dříve nepominutelné, *dědice* se vedle dětí zůstavitele považovali i vnuci a pravnuci, a pokud jich nebylo, tak rodiče zůstavitele. Dědické právo mohli vnuci uplatnit jen tehdy, když nebyli dědici bližší.⁴

Občanský zákoník rozlišoval *pozůstalost* od *odkazu*, neboli *legátu*. Za odkaz byla považována jednotlivá věc nebo několik věcí určitého druhu, částka peněz, právo, věno, výživa ale i práce a jiná konání, která měla nějakou hodnotu. Osoba, které byl takový majetkový kus odkázán, byla *odkazovníkem*. Odkazovník měl obligační nárok na vydání odkazu vůči dědici. Zpravidla dědic nebo skupina dědiců byli odkazem obtíženi. Tohoto práva odkazovník nabyl dnem úmrtí zůstavitele a mohl se ho domáhat žalobou na plnění vůči dědicům. Odkaz jednotlivých věcí z pozůstalosti a práv k nim vztahujících, malé odměny služebnictvu a zbožné odkazy byly splatné ihned se vznikem tohoto nároku. Splatnost ostatních odkazů nastala po roce od úmrtí zůstavitele.

Během vývoje dědického práva docházelo k postupnému omezování odkazů a výsledkem těchto změn je to, že dnešní občanský zákoník pojem „odkaz“ neobsahuje, nezná.

Předpoklady dědění byla smrt zůstavitele, existence pozůstalosti, muselo dojít k projednání dědického práva před soudem a soud pozůstalost odevzdal, tedy převedl dědici do vlastnictví, musel existovat způsobilý dědic, tj. dědic způsobilý v okamžiku nápadu dědictví, neboli v době úmrtí zůstavitele.

Za *způsobilého dědice* se považovala především ta osoba, která byla v době úmrtí zůstavitele naživu, která získala některý z dědických titulů, u které neexistovaly skutečnosti vylučující dědění, dědictví se nezřekla a nebyla vyděděna. *Nezpůsobilá osoba* nebo také osoba nehodna dědit, byla „osoba, která zůstavitele k projevení vůle donutila nebo podvodným způsobem svedla, překazila prohlášení nebo změnu poslední vůle“. Dále zákon uvádí, že to byla

⁴ Povaha ochrany neopomenutelných dědiců byla také odlišná na rozdíl od dnešní právní úpravy, neboť neopomenutelný dědic neměl postavení dědice v pravém slova smyslu, měl pouze právo na uspokojení v penězích od závětního dědice. Navíc, dnešní právní úprava označuje za neopomenutelné dědice pouze potomky zůstavitele (§ 479 občanského zákoníku).

„osoba, která se k cizoložství nebo krvesmilství doznala u soudu nebo byla z tohoto činu usvědčena“. Nezpůsobilou osobou byla také ta osoba, která se proti zůstaviteli dopustila zločinu a zůstavitel ji tento čin neodpustil.

Setkáváme se i zde s pojmem *zřeknutí se dědického práva*. Zřeknout se dědického práva mohl dědic uzavřením smlouvy se zůstavitelem. Předmětem bylo vzdání se dědického práva např. k celé pozůstalosti nebo k povinnému dílu. Dále bylo možné vzdát se dědického práva jen pro případ dědění ze zákona, přičemž osoba, která se takto dědického práva vzdala, mohla dědit ze závěti. Smlouva musela být uzavřena ve formě notářského spisu nebo soudního protokolu. Zřeknutí se dědictví působilo i vůči potomkům, ať již narozeným nebo nenarozeným. Zřeknutí se dědického práva nelze zaměňovat s dědickou nezpůsobilostí, protože zřeknuvšího se dědice nebo jeho potomky mohl zůstavitel následně učinit dědicem či dědici.

Zřeknutí se dědického práva je třeba odlišit od *odmítnutí dědictví*. Tento právní úkon mohl učinit dědic, který splňoval předpoklady pro nabytí dědictví, jemuž připadlo dědictví úmrtím zůstavitele. Mohl tak odmítnout dědictví prostým odmítnutím nebo odmítnutím spojeným s prohlášením, že takto uprázdněný podíl má připadnout určité osobě, kterou pro tento účel sám stanovil. V zákoně nebyla stanovena žádná lhůta, do které je třeba tento právní úkon učinit.⁵

Důraz zde byl kladen i na to, aby byl *zůstavitel způsobilý* činit poslední pořízení. Důkazem jsou ustanovení, která obsahují: „dokáže-li se, že prohlášení stalo se ve stavu zuřivosti, šílenosti, blbosti nebo opilství, jest neplatná“. Dalšími příčinami nezpůsobilosti zůstavitele byly nedostatek věku, podstatný omyl a nebo těžký kriminální trest. Těžkým kriminálním trestem se rozuměl trest, za který byl zločinec odsouzen k trestu smrti. Ode dne ohlášení rozsudku k trestu smrti, nemohl prohlášení poslední vůle platně učinit.

Institut vydědění zmiňovaný již dříve, v tomto zákoně také nalézáme. Tohoto institutu mohl zůstavitel využít, např. když „neopomenutelný dědic nechai

⁵ Dnešní legislativa nepřiznává dědici takovou volnost jako tomu bylo ve Všeobecném občanském zákoníku. Odmítnutí se musí týkat veškerého dědictví a nemůže se vztahovat jen na část dědictví, kterou si dědic vybere. Musí být jednoznačné a nelze je vázat na nějaké výhrady či podmínky. Jestliže dědic jednou platně dědictví odmítl, nemůže již tento svůj projev vůle odvolat.

zůstavitele bez pomoci v nouzi, byl-li pro zločin odsouzen k žaláři doživotnímu nebo dvacetiletému, vedl-li vytrvale život, který se přičí veřejné mravnosti“. Důvodem vydědění mohla být i skutečnost, že neopomenutelný dědic úplně zanedbal výchovu dítěte. Vydědění mohli být z těchto důvodů i rodiče z povinného dílu nebo dědic, který byl nehoden dědictví. Zůstavitel mohl neopomenutelného dědice vydědit bez uvedení důvodu. Bylo přípustné i částečné vydědění. Formálně bylo k vydědění třeba listiny mající stejné náležitosti jako poslední pořízení. Ve sporu o vydědění musel existenci důvodu vydědění dokazovat ten, vůči němuž neopomenutelný dědic podal žalobu na zaplacení povinného dílu.⁶

Práva příslušející zůstaviteli

Další, v dnešní době nepoužívaná práva, která mohl zůstavitel uplatnit vůči svým budoucím dědicům se nazývala: obecné náhradnictví (fideikomisární substituce § 604), svěřenské náhradnictví, svěřenství a právo přírůstku neboli akrescence.

Podstatou *obecného náhradnictví* bylo, že zůstavitel mohl pro případ, že jím ustanovený dědic dědictví nenabude, povolát k dědění jiného, a pokud by ani tento dědic dědictví nenabyl, mohl ustanovit dalšího dědice. Původní dědic se nazýval *institut* a jím nahrazená osoba pak *substitut*. Podmínkou obecného náhradnictví bylo, že substitut se musel delace dožít a musel být způsobilý k dědění. Substituce vylučovala transmisi, akrescenci i dědění ze zákona.⁷

Ve *svěřenském náhradnictví* si zůstavitel vyhrazoval právo, aby dědic dědictví, které po něm přijal, přenechal po své smrti nebo v jiných případech, druhému dědici. První dědic se nazýval *fiduciář*. Druhý dědic ustanovený též zůstavitelem, se pak jmenoval *fideikomisař* a byl dědicem zůstavitele, nikoli dědicem fiduciáře, proto také musel podat dědickou přihlášku. Jinými případy,

⁶ Při porovnání tohoto institutu s dnešní právní úpravou lze nalézt jeden významný rozdíl a to, že „vyloučit z dědění je možné jen vydědění, a to výlučně z důvodů v zákoně uvedených. Tyto důvody nelze nad rámec zákonem stanoveným rozšiřovat. V listině o vydědění musí být také důvod vydědění výslovně uveden“. Další rozdíl spočívá v tom, že není přípustné částečné vydědění.

⁷ Bílek, P., Šešina M.: Dědické právo v předpisech z let 1925-2001, C.H.Beck, 2001, s.6

kdy měl fiduciář přenechat pozůstalost fideikomisaři bylo, např. dosažení zletilosti nebo skutečnost, že nezanechá vlastní potomky.

Zvláštností svěřenského náhradnictví bylo, že fiduciář mohl se souhlasem fideikomisaře zcizovat nemovitosti tímto právem zatížené, neboť toto omezení bylo zapsáno ve veřejných knihách, a proto s vlastnictvím věci přecházelo na nabyvatele. Povinností fiduciáře bylo užívat nemovitosti bez omezení, ale musel je uchovat ve stavu, v jakém je převzal. Tento institut byl obsažen již v první části Všeobecného občanského zákoníku vydaného za vlády císaře Josefa II.

Svěřenství představovalo nařízení, kterým zakladatel svěřenství prohlásil své jmění pro všechny budoucí dědice za nezcizitelný statek rodiny. Ke zřízení bylo třeba zvláštního svolení, bylo nutno vyhotovit seznam věcí náležejících ke svěřenství a uschovat jej u soudu. Vlastnictví tohoto majetku bylo dělené na užitkové vlastnictví a vrchní vlastnictví. Užitkové vlastnictví v sobě zahrnovalo užitky a přírůstky tohoto majetku. Vrchní vlastnictví pak náleželo všem čekatelům svěřenství, neboli budoucím dědicům podle dědické posloupnosti stanovené zakladatelem. Toto svěřenství zřizovali zejména šlechtici ke svému rodovému majetku.

A konečně *právo přírůstku*, neboli *akrescence*. Šlo o případy, kdy některý ze závětních dědiců dědit nemohl nebo nechtěl, čímž se jeho podíl uprázdnil. V tom případě platila nejprve poslední vůle, a pokud zůstavitel ustanovil náhradníka, byl mu podíl deferován. Mohlo ovšem dojít také k transmisi, neboli k přechodu práv na dalšího dědice. Pokud nebyly splněny podmínky pro náhradnictví ani transmisi, nastoupilo právo přírůstku, tzn. že uprázdněný podíl připadl dědicům ze závěti, a to tak, že zůstal zachován vzájemný poměr jejich původních dědických podílů. Když nebyly splněny podmínky ani pro přírůstky a dědici ze zákona nebyli, připadl uvolněný podíl jako „*odúmrt' státu*“.

Zůstavitel mohl v posledním pořízení omezit právní postavení dědice *příkazem*, *lhůtou*, *výminkou*, nebo-li *modusem*. Pokud zůstavitel zanechal dědici pozůstalost *s příkazem* a dědic tento příkaz nesplnil, pozbýval dědictví. Příkazem se rozumělo jednostranné nařízení, aby dědic nebo odkazovník se zanechaným jměním nebo jeho částí, naložil určitým způsobem, aby něco

jiného konal nebo se něčeho zdržel. Na základě příkazu pak dědic musel, např. pečovat o zůstavitelův hrob, zřídit na něm náhrobek, poskytovat příspěvky na dobročinné nebo církevní účely v upomínku na zůstavitele ve výročních dnech jeho narození či smrti, postavit kapli nebo dát sloužit mše. Dědice obtíženého příkazem mohl žalovat za nesplnění příkazu vykonavatel poslední vůle.⁸

Lhůta představovala určitý časový úsek, během jehož plynutí nebo až po jeho uplynutí přecházelo zůstavené právo na dědice. Touto lhůtou mohlo být např. dosažení určitého věku. *Výminkou* se rozuměla událost, od níž bylo právo odvozeno. Výminka mohla představovat i požadavek, aby dědic nebo odkazovník vstoupil do manželství, ovšem jen v případě ovdovělé osoby mající jedno nebo více dětí. Byla-li výminka možná a dovolená, mohlo dojít k nabytí práva závislého na jejím splnění jen tehdy, byla-li přesně dodržena. Splnění podmínky mohlo být závislé na náhodě, na vůli dědice, odkazovníka nebo třetí osoby.

Obecně měla uvedená práva podobný charakter. Poskytovaly záruku pro zůstavitele, že s majetkem, který střídal celý život, bude zacházeno podle jeho vůle. Nebo také zaručovaly, že se majetek dostane do dispozice jen osobám, které sám uznal za vhodné a za tím účelem je označil v závěti. Na druhou stranu tato práva znamenala nevýhodu pro dědice, kteří museli často něco vykonat, strpět nebo něčeho se zdržet podle přání zůstavitele, aby dědictví vůbec mohli nabýt.

Formy závěti

Rozlišovaly se závěti *holografii* (§578 o.z.o.), *allografní* (§579 o.z.o.), *ústní* (§585 o.z.o.), *písemná nebo ústní učiněná před soudem*, *závěti ve formě notářského spisu a společná závěť manželů* (1248 o.z.o.). Společná závěť manželů byla upravena spolu se svatebními smlouvami. Manžel mohl

⁸ Důvod pozdějšího zrušení institutu příkazu byl ten, že dědici svazoval ruce ve využívání zděděného majetku a v nakládání s ním. Právní úprava tak dává nepokrytě najevo přednost žijícím a jejich potřebám, před zájmy nežijících, kteří by chtěli usměrňovat počínání dědice k hodnotám, kterých se jim zásluhou zůstavitele dostalo.

ustanovit za svého dědice druhého manžela vzájemnou závětí nebo dědickou smlouvou, tento institut byl zrušen zákonem č. 141/1950 Sb.

Způsoby zrušení závěti pak byly obdobné, jako jsou uplatňované v dnešní době, tzn. pozdější platnou závětí, odvoláním, přeříznutím nebo přeškrtnutím podpisu zůstavitele.

Jak už bylo zmíněno, dědické právo vznikalo dědici až po smrti zůstavitele. Nebylo tedy možné, aby dědic převáděl dědické právo na své dědice ještě za života zůstavitele. Dědit bylo možné jen tehdy, když dědic přežil zůstavitele a dědic se pak označoval jako *delát*. Pokud ovšem dědic zemřel dříve, než se dědictví ujal, přecházelo jeho dědické právo na jeho dědice jako jiná zděditelná práva. Nastala tzv. *transmise*, neboli zvláštní způsob převodu práva, kdy na místo dědice zůstavitele nastoupil jeho dědic. Dědic zůstavitele, kterému vzniklo úmrtím zůstavitele dědické právo se v této situaci označoval jako *transmitent*. Dědic dědice zůstavitele se nazýval *transmisar*. V případě, kdy tedy k transmisi došlo, bylo nutno rozlišovat dvě skutečnosti:

1. dědic zemřel dříve, než podal dědickou přihlášku nebo než odmítl dědictví, mohli jeho dědicové jeho jménem podat dědickou přihlášku nebo mohli jeho jménem dědictví odmítnout, nebo
2. dědic dříve, než zemřel, podal dědickou přihlášku, pak tím byli dědici vázáni a nemohli na ni nic měnit, nemohli ji ani odvolat.

2.2.2. Dědění ze zákona

Jak už je výše zmíněno, k dědění ze zákona docházelo z podobných důvodů jako dnes, tj. když zůstavitel nezanechal platnou závět', závět' pozbyla platnosti, zůstavitel pořídil závět' jen ohledně části majetku, když závětní dědic odmítl dědictví, nebo bylo-li dědické právo závětního dědice zůstavitelem omezeno.

Dědické třídy

Dědice ze zákona představovaly osoby které se zůstavitelem byly nejbližší třídou příbuzní podle manželského původu. Osoby v těchto třídách dědily rovným dílem.

- I. **třída:** „Osoby, které vzešly ze zůstavitele jako ze svého kmene“, tedy jeho děti a jejich potomci, tj. vnuci, vnučky a pravnucci. Zůstavitelovým dětem připadlo celé dědictví, pokud jedno dítě zemřelo, dědili jeho uvolněný podíl vnuci zůstavitele a to rovným dílem,
- II. **třída:** otec a matka zůstavitele, jeho sourozenci a jejich potomci, tj. synovci a neteře zůstavitele, příp. jejich potomci,
- III. **třída:** dědové a báby zůstavitele a sourozenci rodičů zůstavitele, tj. strýcové a tety a jejich potomci, tj. bratřenci a sestřenice zůstavitele, příp. jejich potomci,
- IV. **třída:** zůstavitelovi první pradědové a prabáby,
- V. **třída:** zůstavitelovi druzí pradědové a prabáby,
- VI. **třída:** zůstavitelovi třetí pradědové a prabáby s těmi, kdo od nich vzešli.

Zvlášť bylo upraveno *dědické právo manžela* a nemanželských dětí. V konkurenci se zůstavitelovými potomky byla manželovi vyhrazena jedna čtvrtina dědictví, bez ohledu na to, zda v první třídě nabyl dědictví jen jeden zůstavitelův potomek či zda se přitom dostalo na více potomků. V případě, že docházelo k dědění ve druhé nebo třetí třídě, připadla mu polovina dědictví. Jediným dědicem se stal tehdy, když žádný z rodičů ani jejich potomků dědictví nenabyl. Manželovi se na dědický podíl započítalo také to, co mu připadlo ze zůstavitelova jmění podle svatební nebo dědické smlouvy.

Úprava dědění *nemanželských dětí* byla složitější. V případech týkajících se matky nebo matčinych příbuzných měly nemanželské děti stejná práva jako děti manželské. Co se týkalo otcovy pozůstalosti nebo otcových příbuzných, nemanželským dětem zákonná dědická posloupnost nepříslušela. Aby měly nemanželské děti stejná práva jako manželské, musely být otcem legitimovány. Všeobecný občanský zákoník byl ovlivňován *zásadou reprezentace* a zásadou, že příslušníci vzdálenější třídy nejsou k dědění povoláni, pokud nejsou z dědického práva vyloučeni příslušníci bližší třídy, nebo alespoň jeden z nich.⁹

⁹ P., Šešina M.: Dědické právo v předpisech z let 1925-2001, C.H.Beck, 2001, s.11

Pokud nebyl nikdo k dědické posloupnosti oprávněn nebo nikdo dědictví nenabyl, připadla pozůstalost jako „*odúmrt' státu*“.

Všeobecný občanský zákoník v období kapitalismu

Základem občanského práva zůstal i po roce 1848 Všeobecný občanský zákoník z roku 1811, jehož dokonalost se potvrdila právě v této době. Změny ve Všeobecném občanském zákoníku po roce 1848 byly důsledkem porážky feudalismu, ale také důsledkem rozvoje ekonomiky, který nastal. Vlastní jeho reforma však provedena nebyla, ačkoliv byla desítky let připravována. Ministerstvo spravedlnosti předložilo vlastní návrh nového zákoníku: „O změně a doplnění některých ustanovení Občanského zákoníku“. Osnova se již do poslanecké sněmovny nedostala, neboť vypukla první světová válka a parlament nezasedal. První světová válka si vyžádala nové potřeby, a tak občanský zákoník prošel třemi novelizacemi. Vydání tří dílčích novel, a to cestou císařských nařízení, znamenalo výraznou modernizaci občanského práva.

Dědického práva se podstatně dotkla ustanovení, která stanovila podmínky pro svědectví o posledním pořízení. Byla zrušena ustanovení, která stanovovala, že „svědkem nemůže být osoba, která byla odsouzena pro zločin podvodu nebo jiný zločin „ze zjištěnosti“. Dále zmizela podmínka, že svědkem křesťanovy poslední vůle nemůže být osoba, která se nehlásí ke křesťanskému vyznání. Tímto se okruh nezpůsobilých svědků ztenčil na „osoby, které jsou mladší 18 let, smyslů zbavení, hluchí, slepí nebo němí, a dále ti, kteří jsou neznalé osoby jazyka zůstavitelova“. U zákonné dědické posloupnosti byly zrušeny páté a šesté třídy.

Všeobecný občanský zákoník v době vzniku Československa

Tzv. recepční normou, tj. zákonem č. 11/1918 byly převzaty všechny právní předpisy z Rakousko-uherské monarchie. To tedy znamenalo převzetí rakouského Všeobecného zákoníku občanského z roku 1811 v novelizované podobě. Recepce rakousko-uherského práva však nastal zvláštní právní stav, tzv. *právní dualismus*, když v českých zemích platilo rakouské právo a

na Slovensku a Podkarpatské Rusi právo uherské, tedy obyčejové. A právě to vyvolalo potřebu novelizace mimo jiné i občanského práva. Vystaly dohady o postupu novelizace, nakonec vyhrála varianta příklánějící se k překladu rakouského občanského zákoníku ve znění pozdějších novel. Experti z oblasti občanského práva tuto variantu nepovažovali za šťastnou a doporučovali rozsáhlejší revizi občanského kodexu. Byly zřízeny komise, se kterými ministerstvo projednávalo způsoby přístupu k unifikaci občanského práva. Práce komise však nebraly konce, a tak se na sklonku 20. let znovu rozvinula diskuse o způsobu a cílech kodifikace. Celkově se v období prvního desetiletí první republiky v oblasti občanského práva o unifikaci a novelizaci spíše jen diskutovalo, a tak výsledky byly nepatrné.

Ale téměř dvacetileté práce na novém občanském zákoníku byly přerušeny událostmi, které poté nastaly. Jsou to tzv. období nesvobody započaté Mnichovskou dohodou a tzv. „Druhá republika“, která zanikla odtržením Slovenska. Poté následovala okupace Českých zemích nacistickým Německem a vyhlášení tzv. Protektorátu Čech a Moravy.

Nejpodstatnější změnou bylo zrušení svěřenství zákonem č. 179/1924 zákonů a nařízení dne 14. listopadu 1924 s tím, že ani nová svěřenství nemohla být nadále zřizována. Dále byly přijaty pouze dílčí úpravy směřující k modernizaci některých oblastí.

2.3. Občanský zákoník z roku 1950

Osvobozené Československo v oblasti právního řádu navázalo na první republiku, proto platil nadále novelizovaný Všeobecný občanský zákoník. Radikální politická změna, ke které došlo v Československu po únoru roku 1948, se zakrátko projevila i v právním řádu. Nová komunistická vláda vyhlásila tzv. *právníckou dvouletku*, která v letech 1950 a 1951 vedla k nové kodifikaci československého práva ve všech jeho základních odvětvích.

Tendencí nové kodifikace bylo přizpůsobit právní řád tehdejšími novými politickým a ekonomickým poměrům. Hlavním cílem ovšem bylo přiblížit právo tehdejšímu právu sovětskému. Docházelo k podstatnému zjednodušení právní úpravy s tím, že se právo stane „lidovější“, tj. přístupnější široké

veřejnosti. Převládal zde názor, že v socialistické společnosti bude právo postupně odumírat.

Novelizovaný občanský zákoník č. 141/1950 Sb. platil od 1. ledna 1951 do 31. března 1964. Tento zákoník v oblasti dědického práva přinesl podstatné zjednodušení. Pro porovnání: Všeobecný občanský zákoník věnoval dědickému právu 293 paragrafů, tento zákoník se spokojil s 52 paragrafy.

Nezákladnější změna se týkala ustanovení, že dědictví se **nabývá zůstavitelovou smrtí**. Tato zásada platí dodnes a byla tím zrušena **instituce ležící pozůstalosti**. Vyplývá z toho dále to, že dědic se stává dnem úmrtí dědicem a vlastníkem majetku zůstavitele a jestliže nechce, aby nastal tento právní stav, musí dědictví odmítnout. Dříve naopak, když dědit chtěl, musel podat dědickou přihlášku a tím tedy učinil projev, že dědit chce.

Byly omezeny odkazy, kdy nešlo již odkázat právo, pohledávku ani nemovitost, ale jen peněžitou částku či movitou věc. Za dědice se považoval jak ten, komu připadl veškerý majetek zůstavitele nebo díl majetku, tak i ten, kdo dědil jednotlivou věc nebo právo. Odkazovník neodpovídal za závazky zůstavitele v případě, kdy odkaz byl nepatrné hodnoty a souhrn odkazů nečinil více než čtvrtinu čisté hodnoty dědictví. Jinak se na odkaz a odkazovníka vztahovala přiměřeně ustanovení o dědictví a dědici.

Dále došlo ke **zrušení institutu dědické smlouvy mezi manžely a společné závěti manželů** s odůvodněním, že se tím omezovala budoucí svoboda projevu zůstavitele. Ze Všeobecného občanského zákoníku **nebyly převzaty formy ústní závěti**. Závět' bylo možné zřídit jen v písemné formě. **Nerozlišovalo se již mezi závětí a dovětkem**. Podstatně bylo **zasaženo do pořizovací volnosti zůstavitele**. Zůstavitel již nemohl pod sankcí neplatnosti uvést v závěti podmínky omezující dědice a ani označit osobu, na kterou má dědictví přejít po smrti dědice. **Závět' nemohla obsahovat lhůtu**, např. že dědic ze závěti má dědictví nabýt na určitou dobu nebo naopak až po určité době od úmrtí zůstavitele. Důvodem tohoto opatření byl zájem na tom, aby dědic nebyl omezován ve volném nakládání se zděděným majetkem. Nebyl připuštěn institut svěřenského náhradnictví. Občanský zákoník zanechal svěřenské náhradnictví pouze v případech, kdy došlo k úmrtí do konce roku 1950. Fiduciáři se proto stali

neomezenými vlastníky dědictví a fideikomisaři pozbyli tohoto práva k majetku.

Občanský zákoník přinesl také určité novinky. Byla stanovena zásada preferování dědění ze zákona oproti dědění ze závěti, nedocházelo tedy k přirůstání uvolněného dílu ostatním dědicům ze závěti. „Důvodem se uvádělo to, že tato zásada lépe odpovídá požadavku soudržnosti rodiny a posilování příbuzenských svazků mezi blízkými osobami. Při obhajování této zásady se argumentovalo tím, že právní úprava dědění ze zákona předchází v zákoně systematicky právní úpravě dědění ze závěti, a že závěť, v níž není respektována ochrana některých zákonných dědiců, je neplatná. Pokud tedy zůstavitel ve své závěti nestanovil další dědice jako náhradníky, většinou připadlo dědictví státu“. *Zákon zrovnoprávnil postavení dědiců, jak manželských tak i nemanželských dětí, tzn. že mezi manželskými a nemanželskými dětmi se již nedělají rozdíly. Velikost dědických podílů nemanželských dětí je stejná jako u dětí manželských bez ohledu na to, zda jde o dědictví po matce či otci. Omezen byl počet dědických skupin, kdy dědici byli rozvrženi jen do dvou skupin, nikoli tříd, jak tomu bylo podle dřívější právní úpravy.*¹⁰ Ke změně označení přispěla okolnost, že mezi dědice obou tříd byl začleněn i pozůstalý manžel, i když jeho příbuzenský vztah k zůstaviteli se opíral o jiné skutečnosti než příbuzenský vztah spoludědiců.

Dědické skupiny:

- I. **skupina:** Manžel a zůstavitelovy děti. Velikost podílu manžela nebyla v této skupině předem určena, závisela na počtu zůstavitelových dětí, k nimž bylo třeba pohlížet. *Manžel sám v této skupině jako dědic nemohl vystupovat ani mu nenáležela jedna čtvrtina, jak tomu bylo dosud.*
- II. **skupina:** Manžel, zůstavitelovi rodiče, jakož i osoby, které se zůstavitelem žily nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti jako členové rodiny, a které z tohoto důvodu pečovaly o společnou domácnost a byly odkázány výživou na zůstavitele. Dědicové této skupiny

¹⁰ Tato právní úprava dědických skupin přinesla výhodu pro tzv. spolužijící osoby, na které do této doby nebylo pamatováno, a proto neměly nárok na jakýkoliv majetek zůstavitele. Na druhou stranu se toto ustanovení stalo dosti nepřehledné a proto došlo v následujících letech k nové právní úpravě dědických skupin.

dědili rovným dílem, manžel však vždy alespoň polovinu zůstavitelova majetku. Manžel mohl nabýt i celé dědictví, když nikdo s ním v této skupině nedědil. Pokud byla vyhrazena polovina dědictví pozůstalému manželovi, o druhou polovinu se dělili rovným dílem otec, matka a tzv. spoluzijící osoba. Na uvolněné místo po některém z rodičů, nastupovali jeho děti, tj. bratr či sestra zůstavitele. Jestliže někdo z těchto osob nemohl dědictví nabýt, neuvolnil se jejich podíl pro potomky, tj. synovce či neteře, ale pro prarodiče zůstavitele. Potomci prarodičů do okruhu zákonných dědiců nepatřili.

Některé dřívější instituty byly převzaty, jako přijetí a odmítnutí dědictví, úprava závěti, odpovědnost za závazky apod., ale byly podstatně zjednodušeny. Navíc docházelo k rozsáhlému znárodňování majetku a k jiným způsobům jeho odnětí. Do dědictví se dostával pouze tzv. osobní majetek menšího rozsahu, jehož nabývání a správa podle mínění zákonodárce nevyžadovaly rozsáhlejší právní úpravu.

3. OBČANSKÝ ZÁKONÍK Z ROKU 1964 A JEHO TŘI DÍLČÍ NOVELY

Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. v původním znění, (dále jen občanský zákoník), kterým byl až na nepodstatné výjimky zrušen občanský zákoník č. 141/1950 Sb., je výsledkem rozsáhlých kodifikačních prací z počátku 60. let. Postihoval dlouhé období a to od 1. dubna 1964 do 31. prosince 1991. Jeho aktuální podoba je výsledkem desítek dílčích a zásadních změn přijatých během čtyřicetileté doby jeho platnosti. Dědické právo bylo zakotveno v části sedmé pod názvem „dědění majetku v osobním vlastnictví“.

Občanský zákoník převzal základní principy dědění dle zákona č. 141/1950 Sb., zejména zásadu, že při dědění se postupuje z úpravy platné v době úmrtí zůstavitele. V dílčích úpravách došlo k několika významným změnám.

Důležité odchylky spočívaly v zavedení odlišné koncepce 2. a 3. dědické skupiny. Dědické skupiny pak vypadaly takto:

- I. **skupina** - zůstavitelovy děti a manžel, každý z nich dědí stejným dílem. Jestliže nedědí některé dítě, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho děti, tj. vnuci zůstavitele. Pokud nedědí ani tyto vnuci, dědí stejným dílem jejich potomci. Tato úprava byla převzata z Občanského zákoníku č. 141/1950 Sb.
- II. **skupina** - manžel, zůstavitelovi rodiči a tzv. spolužijící osoby. Tito dědici dědí stejným dílem, manžel vždy nejméně polovinu dědictví. *Změnou oproti předchozí právní úpravě bylo, že na uvolněné místo po nich nenastupovali jejich potomci ani nikdo z prarodičů.* Pozůstalému manželovi tak připadlo celé dědictví, když nikdo jiný z této skupiny nedědil.

Někdejší druhá třída dědiců ze zákona byla v této právní úpravě rozšířena do dvou skupin, a to do druhé a třetí skupiny.

- III. **skupina** - zůstavitelovi sourozenci, kteří již mají samostatné dědické právo, neodvozené od svých předchůdců. Spolu se sourozenci zůstavitele může jako dědic v této třetí skupině přicházet v úvahu i tzv. spolužijící osoba. Protože v této době na uvolněné místo po sourozencích nemohli nastupovat jejich descendentí prvního stupně, tj. synovci či neteře zůstavitele, mohlo celé dědictví připadnout této osobě, když zůstavitel žádné sourozence nezanechal.

Na základě této právní úpravy se již nešlo smluvně zřeknout práva, bylo možné dědictví pouze odmítnout. Odmítnout dědictví bylo možno učinit jen do jednoho měsíce, ode dne, kdy byl dědic o právu dědictví odmítnout a o následcích odmítnutí vyrozuměn. Tato lhůta se vyskytovala již v předešlém zákoníku a přetrvávala až do dnešní doby. Odmítnutí obsahující výhrady se považovalo za neplatné.

Institut vydědění ze zákoníku zmizel, byl opět zaveden v roce 1982.

Závěť také nebyla ušetřena změn, neboť byla *omezena* její *forma*. Zůstavitel mohl závěť sepsat vlastní rukou nebo ve formě notářského zápisu. *Tyto jediné dva způsoby porřízení závěti přetrvávaly až do roku 1992.*

Bylo zde *pamatováno na nezletilé potomky*, kterým se muselo dostat alespoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona. Zletilí potomci museli obdržet alespoň tři čtvrtiny jejich dědického podílu ze zákona.

3.1. Novela občanského zákoníku zákonem č. 131/1982 Sb.

Stále přesvědčivěji, zejména v praxi, se začala projevovat neúnosnost a nepoužitelnost nové koncepce občanského zákoníku. Teprve po osmnácti letech, konkrétně v roce 1982, došlo alespoň k jeho dílčí nápravě, zákonem č. 131/1982 Sb. Zákon přinesl změny v této podobě:

Jak už bylo dříve zmíněno došlo k opětovnému zavedení institutu vydědění. Zůstavitel mohl vydědit potomka, který „v rozporu s pravidly socialistického soužití neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech“. Listina o vydědění měla předepsané náležitosti a oproti zákoníku z roku 1950 musela obsahovat důvod vydědění.

3.2. Novela občanského zákoníku zákonem č. 509/1991 Sb.

Po návratu Československa k demokracii a k tržnímu hospodářství se občanský zákoník č. 40/1964 Sb., stal i ve své novelizované podobě, ke které došlo výše uvedeným zákonem č. 131/1982 Sb., pro další období nepoužitelným. Bylo proto třeba co nejdříve vypracovat a přijmout občanský zákoník nový. Z časových důvodů bylo rozhodnuto vypracovat dočasnou zásadní novelu občanského zákoníku z roku 1964. Cílem novely bylo odstranění základní obsahové deformace a obnovení soukromoprávní metody úpravy osobních a majetkových vztahů. Stalo se tak zákonem č. 509/1991 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1992.

Novinka, kterou tento zákon přinesl, bylo zavedení *možnosti ustanovení opatrovníka* ke správě podniku po dobu dědického řízení.

Institut vydědění zde byl upřesněn a doplněn o další ustanovení, která se také zachovala do dnešní doby. Vydědit tak bylo možné potomka, jestliže:

- a) „v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech“,
- b) „o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl“,
- c) „byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku“,
- d) „trvale vede nezřízený život“.

Zletilým neopomenutelným potomkům byl změněn nárok ze tří čtvrtin na jednu polovinu dědického podílu. Novela vnesla do uspořádání dědického nástupnictví jen dvě změny. První se týkala rozšíření okruhu zákonných dědiců třetí skupiny o první potomky sourozenců, tj. synovce či neteře, kteří mohou nastupovat na uvolněné místo po svém předchůdci. Zde došlo ke snížení míry naděje tzv. spolužijící osoby na nabytí celého dědictví.

Druhou novinkou se stalo vytvoření další, a to čtvrté dědické skupiny, ve které je pamatováno na zůstavitelovi prarodiče a potomky prarodičů, tj. strýce či tetu v poměru k zůstaviteli.

Ke změnám také došlo v ustanovení týkající se *forem závěti*. Zůstavitel mohl závěť napsat vlastní rukou nebo ji zřídit v jiné písemné formě, jejíž zřízení se neobejde beze svědků nebo ve formě notářského zápisu. Byly přesně stanoveny podmínky, které musely být dodrženy, aby se na závěť pohlíželo jako na platnou. Právní úprava připustila i možnost, podle které i nezletilá osoba, která dovršila 15. rok svého věku, může o svém majetku na případ smrti pořádit závěť, ovšem jen ve formě notářského zápisu. Zákoník umožnil zřizovat nadace formou závěti.

3.3. Novela občanského zákoníku zákonem č. 264/1992 Sb.

Změny, které přinesl tento zákon do občanského zákoníku, neměly tak výrazný vliv na úpravu zákoníku uplatňovaného dnes. Výjimkou snad bude to, že v tomto roce došlo ke zrušení institutu *opatrovníka* ke správě podniku po dobu dědického řízení. Tyto úpravy, na které navázaly i další novelizace,

odstranily hlavní nedostatky nepoužitelnosti dosavadního občanského zákoníku. Zároveň však učinily jeho nové znění značně nepřehledným a nesystematickým.

4. PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA DĚDICKÉHO PRÁVA

4. 1. Obecná ustanovení

V platné právní úpravě je dědění vyhrazena sedmá část zákona č. 40/1964 Sb, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen občanský zákoník), a to ustanovení §§ 460 až 487. Principy, kterými je úprava dědického práva ovládána, byly převzaty z občanského zákoníku č. 141/1950 Sb.

Událost, kterou je smrt fyzické osoby, působí zánik její způsobilosti mít práva a povinnosti, neboli její právní subjektivity. Osud práv a povinností fyzické osoby je v případě její smrti rozdílný. Některá práva a některé povinnosti zanikají. To se týká např. práv a povinností z rodinně-právních vztahů, dále povinnosti, jejímž obsahem bylo plnění, které mělo být provedeno osobně dlužníkem, zanikne zejména právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění, oprávnění z věcného břemene, pokud patřilo zemřelé fyzické osobě apod. Jiná práva a jiné povinnosti naopak přetrvávají a přecházejí na další subjekty, dědice, jako na právní nástupce zemřelého.

K tomu, aby mohlo dojít k právnímu nástupnictví musí být splněny následující předpoklady:

1. Smrt fyzické osoby

Smrt fyzické osoby se řadí k těm právním skutečnostem, na které se váže podle občanského zákoníku vznik, změna nebo zánik občanskoprávních vztahů, jichž byla zemřelá osoba účastníkem, je to *conditione sine qua non*. Tato skutečnost musí být předepsaným způsobem dokázána, a to odborným posudkem lékaře po prohlídce mrtvého. V listu o prohlídce mrtvého se konstatuje smrt fyzické osoby s uvedením pravděpodobné příčiny smrti, jakož i doby, kdy nastala.

„Někdy však může dojít k situaci, kdy tímto stanoveným způsobem smrt prokázat nelze, třeba při živelných katastrofách, havárii letadla apod. Pak musí rozhodnout soud o *prohlášení fyzické osoby za mrtvou*, zjistí-li její smrt jinak,

např. tehdy, když bylo zjištěno, že tato osoba byla účastníkem události, kterou nikdo nepřežil. Za mrtvého prohlásí soud také občana, který je dlouhodobě nezvěstný, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem usoudit, že již nežije“.¹¹

2. Existence dědictví

K právní skutečnosti kterou je smrt fyzické osoby, abychom mohli hovořit o dědickém nástupnictví, musí ještě existovat nějaká majetková práva patřící této fyzické osobě, která přetrvávají i po její smrti. Podstatou dědění je vstup dědice do právního postavení svého předchůdce. Lze rozlišit pojem „majetek“ „jmění“. Majetkem se rozumí aktiva patřící určitému subjektu. Patří k němu všechna práva, jejichž směnná hodnota je penězi vyjádřitelná, jakož i práva s peněžitým plněním. Jměním se označuje majetek, k němuž ale přistupují také pasiva. Při dědění dochází především k přechodu majetku, tedy aktiv. Kdyby jich nebylo, nejednalo by se o dědění. Zanechá-li však zůstavitel nějaká aktiva, pak ruku v ruce s nimi zatěžují dědice i pasiva. Předmětem dědění jsou věci jako předměty vlastnictví, individuálního či podílového, popř. jako jedna ze složek společného jmění manželů, stanou-li se vypořádáním předmětem dědění. Po zemřelé fyzické osobě, která nic nezanechala k dědickému nástupnictví nedochází.

3. Způsobilý dědic

Dalším nutným předpokladem dědického nástupnictví je existence způsobilého dědice. Na dědickou způsobilost lze nahlížet z její objektivní a subjektivní stránky:

- a) Po *objektivní stránce* se způsobilost fyzické i právnické osoby kryje s její způsobilostí mít práva a povinnost. Dědická způsobilost se přiznává i počatému dítěti, narodí-li se živé. Protože smrtí zůstavitele dochází bezprostředně k přechodu dědictví na dědice, jde o to, aby ten, komu svědčí důvod dědění jako subjekt nadaný právní subjektivitou skutečně existoval. U fyzické osoby záleží na tom, aby se dožila nápadu dědictví, aby alespoň na krátkou dobu přežila zůstavitele.

¹¹ Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha 2007, 3. vydání s.13,14

- b) *Subjektivní stránka* je založena na určitém chování dědice. Dědická způsobilost, či spíše nezpůsobilost, *nahradila někdejší pojmenování „dědická nehodnost“*. Jedná se o těžké poklesky k dědění povolané osoby vůči zůstaviteli a jeho rodině, pro které by bylo nespravedlivé a v rozporu s obecnou morálkou, aby se takové osobě mělo z dědictví cokoli dostat. Zákon právní úpravou dědické nezpůsobilosti chce nahradit zůstavitelem neprojevenou vůli vyloučit nehodného dědice z dědění, jakož i prosadit hledisko dobrých mravů postihem toho, kdo si nezaslouží podílet se na výhodách plynoucích z dědického nástupnictví.

U dědické způsobilosti se nepředpokládá nějaký úkon ze strany zůstavitele.

Podle § 469 občanského zákoníku *nedědí* ten, kdo se dopustil:

- a) „úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo jeho rodičům“ a nebo
- b) „zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy“. Patří sem také případy následného potlačení závěti již zřízené, tzn. zničení listiny obsahující závěť, zatajení existence závěti držitelem listiny apod.

Toto chování vždy nemusí vést s konečnou platností k vyloučení takové osoby z okruhu dědiců, jak říká § 469 věta druhá občanského zákoníku ..., „Může však dědit, jestliže mu zůstavitel tento čin odpustil“. Za odpuštění se bude považovat to, jestliže jej zůstavitel v následně zřízené závěti povolá za dědice. I právnická osoba, má-li právní subjektivitu v době smrti zůstavitele, může být dědicem, ale jen na základě závěti.

4. Právní důvod dědění

Podle § 460 občanského zákoníku se dědí *ze zákona, ze závěti* nebo *z obou těchto důvodů*. Jeden a týž dědic může být tedy povolán k dědění jak ze závěti, tak ze zákona a to ohledně majetku na kterou závěť nedopadá.

5. Odmítnutí, popř. přijetí dědictví (§ 463 a násl. O.z.)

Odmítnutí dědictví je jednostranný, výslovný a adresný projev vůle spojený s nezvratnými hmotněprávními účinky. Má-li mít požadované následky, musí splňovat náležitosti, od nichž se nelze odchýlit. K odmítnutí dědictví musí dojít nejpozději v zákonné jednoměsíční lhůtě, jejíž běh počíná dnem následujícím po vyrozumění o právu dědictví odmítnou a o následcích takového úkonu. Tuto lhůtu může soud z důležitých důvodů prodloužit. Podle § 463 občanského zákoníku se musí odmítnutí stát ústním prohlášením učiněným u soudu nebo písemným prohlášením zasláným soudu. K odmítnutí dědictví nelze připojit výhrady nebo podmínky, rovněž nelze odmítnout dědictví jen zčásti.¹²

4. 2. Dědění ze zákona

Občanský zákoník v § 461 odst. 2 ve své první větě stanoví, že nenabude-li dědictví dědic ze závěti, nastupují místo něho dědici ze zákona. K této tzv. intestátní posloupnosti dochází, zemře-li zůstavitel bez zanechání platné závěti, nedopadá-li ustanovení závěti na všechno zanechaný majetek a nenabude-li závětní dědic z jakýchkoli důvodů dědictví, k němuž byl povolán. Důvodem může být dědická nezpůsobilost, odmítnutí dědictví, vydědění.

Podle zákona jsou osoby, které mohou být povolány za dědice, rozděleny do různých skupin, jež mají různé postavení. Klasické třídění pokrevních, popř. osvojených příbuzných do jednotlivých skupin odpovídá *systemu parentel*. Parentela je tvořena úhrnem osob pocházejících od společného předka, např. děti, vnuci nebo pravnuci zůstavitele. Tento systém je v platné právní úpravě oslaben v tom, že vedle dědiců pokrevních, vystupuje jako dědic ze zákona také manžel nebo spolužijící osoba. Parentelní systém je porušen také tím, že na uvolněné místo po rodičích zůstavitele nenastupují jejich potomci, kteří jsou řazení do samostatné skupiny.

¹² Zde můžeme spatřit mnoho rozdílů od úpravy Všeobecného občanského zákoníku, podle níž se musel dědic aktivně ucházet o dědictví podáním dědické přihlášky. V dnešní době se naopak vyžaduje pasivní chování, s nímž je spojen účinek, že dědic dědictví přijímá. Ve Všeobecném občanském zákoníku byli dědici velmi zvýhodněni, neboť mohli odmítnout dědictví jen z části nebo s výhradou, např. pokud zůstavitel odkázal dědici dva domy, z nichž jeden byl v desolátním stavu a druhý nový, tak dědic mohl přijmout pouze nový dům.

Dalším principem je *princip reprezentace*, který znamená vstup vzdálenějších potomků na uvolněné místo jejich předka, bližšího potomka v poměru k zůstaviteli.¹³

Zákonní dědici jsou podle současné právní úpravy rozděleni do čtyř skupin:

1. **dědická skupina** – je upravena v § 473 odst. 1 občanského zákoníku – zde dědí zůstavitelovy děti a manžel, každý z nich stejným dílem.

Zákon nečiní rozdíl mezi tím, zda se jedná o *dítě* manželské či nemanželské, jejich postavení je rovnoprávné. Jak jsem již zmínila výše, patří sem také nasciturus, tedy dítě počaté ale dosud nenarozené, pod podmínkou, že se narodí živé - § 7 odst. 1 občanského zákoníku. V případě osvojeného potomka, jak stanoví § 63 a násl. zákona č. 94/1993 Sb. o rodině, ve znění pozdějších předpisů, osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Rozeznáváme osvojení nezrušitelné, upravené v § 74 a násl. zákona o rodině, v takovém případě se osvojitelé zapíší do matriky místo rodičů osvojence, a zrušitelné, kde se osvojitelé do matriky jako rodiče nezapisují. V obou případech vzniká osvojením poměr příbuzenský.¹⁴

Platí tedy fikce, že osoby osvojené jsou příbuzné s osvojitelem a s jeho příbuznými. Bylo-li osvojení zrušeno, zanikají vztahy příbuzenství založené osvojením a obnovují se právní vztahy příbuzenství založené příbuzenstvím pokrevním.

Pokud nedědí některé dítě, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho děti, tedy vnuci zůstavitele. Jestliže nedědí ani tito vnuci nebo některé z nich, dědí stejným dílem jejich potomci.

Dědický nárok pozůstalého *manžela* není odvozen od původu jako je tomu u dětí, ale od aktu uzavření manželství. Proto nelze za dědice považovat rozvedeného manžela. Zákon nestanoví povinnost, aby manželé žili v době smrti ve společné domácnosti. Nárok pozůstalého manžela je nutné odlišovat od nároku na majetek, který měli manželé ve svém společném jmění manželů, jehož právní úpravu nalezneme v § 143 a násl. občanského zákoníku. Z těchto zákonných ustanovení vyplývá, že společné jmění manželů může vzniknout jen

¹³ Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, a.s., 3. vydání 2007

¹⁴ Holub, M., Nová, H.: Zákon o rodině a předpisy související, Linde Praha, a.s., 1998, s. 143

mezi manžely, je tvořeno majetkem nabytým některým z manželů nebo jim oběma za trvání manželství, ovšem s výjimkou majetku taxativně vyjmenovaného v § 143 odst. 1 písm. a) občanského zákoníku. Z označení „jmění“ lze dovodit, že jeho součástí jsou také závazky, které některému z manželů, nebo jim oběma vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků týkajících se majetku, který je výlučným vlastnictvím jednoho z manželů, a dále majetku, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého. Manželství zaniká smrtí nebo prohlášením jednoho z manželů za mrtvého (viz. § 22 odst. 1 zákona o rodině) a v takovém případě se provede vypořádání společného jmění manželů. Notář jakou soudní komisař se řídí § 175I občanského soudního řádu, tj. rozhodne o obvyklé ceně majetku k datu úmrtí zůstavitele a poté podle § 149 odst. 2 a násl. občanského zákoníku určí, co z tohoto majetku patří pozůstalému manželovi a co bude zahrnuto do dědictví.

Na závěr svého „komentáře“ k první dědické skupině se ještě krátce zmíním o *vnucích* a dalších potomcích v řadě přímé, kteří, jak již bylo zmíněno výše, přichází v úvahu tehdy, nedědí-li některé z dětí zůstavitele, nabývají jeho dědický podíl jeho děti ve stejném poměru. Jestliže nedědí ani tyto děti, dědí stejným dílem jejich potomci.

V první dědické skupině platí, že dědici dědí rovným dílem. Tato zásada platí s výjimkou, že by dědili zůstavitelovi vnuci či další potomci podle § 473 odst. 2 občanského zákoníku, v tomto případě bude velikost dědických podílů odlišná. Manžel nemůže dědit sám v první dědické skupině.

2. dědická skupina je upravena v § 474 odst. 1 občanského zákoníku, podle kterého sem patří pozůstalý manžel, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele, tzv. *spolužijící osoby*.

Spolužijícími osobami se dle ustáleného výkladu rozumí zejména druh/družka, ale také homosexuální partner zůstavitele, nebo např. pozůstalý sourozenec, nevlastní dítě či bratranec, který pečoval o zůstavitele nebo na něj

byl odkázán výživou. Zařazení spolužijící osoby do okruhu zákonných dědiců bývá zdůvodňováno tím, že tato osoba pečovala o zůstavitele a společnou domácnost a mělo by se jí tak dostat uznání ve formě nároku na dědický podíl.¹⁵

Dle § 474 odst. 2 občanského zákoníku dědí všichni rovným dílem, manžel však vždy nejméně polovinu dědictví. V této dědické skupině se neuplatňuje princip reprezentace ve vztahu k uvolněnému podílu, tento přirůstá k podílu dalšího dědice v rámci téže skupiny.

Manžel v této skupině, stejně jako ostatní dědici, může dědit sám, pokud zde není žádný jiný dědic.

3. dědická skupina upravená v § 475 odst. 1 občanského zákoníku, podle něhož dědí stejným dílem zůstavitelovi sourozenci a ti, kteří žili se zůstavitelem po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele.

Sourozenci mají postavení samostatných dědiců, které neodvozují od rodičů zůstavitele, tím je stírán rozdíl mezi plnorodými a polorodými sourozenci. Uvolní-li se však v této skupině místo po některém ze zůstavitelových sourozenců, mohou na ně právem nastoupit jejich potomci, tj. synovec či neteř v poměru k zůstaviteli, opět dle principu reprezentace. Nástupnictví nepokračuje přes další generaci, tedy další potomci již nepřicházejí v úvahu.

Kterýkoli z dědiců této skupiny může nabýt celé dědictví, jestliže s ním nikdo jiný jako dědic nevystupuje.

4. dědická skupina upravená v § 475a občanského zákoníku, poměrně nová úprava platná od 1.1.1992, povolává k dědění v případě, že nedědí žádný dědic ve třetí skupině, stejným dílem prarodiče zůstavitele a nedědí-li žádný z nich, dědí stejným dílem jejich děti.

¹⁵ Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, a.s., 3. vydání 2007

Ve čtvrté skupině jsou na prvním místě povoláni stejným dílem prarodiče, tedy dědové a báby bez rozdílu, jsou-li se zůstavitelem spřízněni po otcovské či mateřské linii. Dědické právo prarodičů není odvozeno od dědického práva některého ze zůstavitelových rodičů.

Je zde uplatňován *princip graduální*, při němž i jen jediný ze členů starší generace vylučuje z dědění kohokoli z generace mladší.

V praxi jde o smutné případy, kdy prarodiče převedou svůj majetek na vnuka či vnučku, která poté společně s rodiči zemře, např. při dopravní nehodě. Před zavedením čtvrté dědické skupiny připadl tento majetek státu jako odúmrt', z důvodu, že nebylo žádných dědiců ze zákona ani ze závěti.¹⁶

Odúmrt'

V § 462 občanského zákoníku se konstatuje že dědictví, jehož nenabude žádný dědic, případně státu. Tento stav je označován jako odúmrt', nebo také caducum.¹⁷

K odúmrti může tedy jak již bylo výše zmíněno dojít v případě, že zůstavitel nemá žádného zákonného dědice, nebo jej má, ale ten není ze zákonem stanovených důvodů způsobilý dědit, nebo dědictví odmítl. Dále v případě, že osoba, která tvrdí své dědické právo z titulu spoluzití ve společné domácnosti se zůstavitelem neprokáže, že se tak dělo po dobu alespoň jednoho roku před jeho smrtí, a nebo v případě, že zůstavitel buď vůbec nepořídil o svém majetku závěť, nebo tato závěť byla prohlášena za neplatnou, závětní dědic ani náhradní dědic se nedožil smrti zůstavitele, či právnická osoba v době smrti zůstavitele neexistovala. Zůstavitel mohl také pořídít závěť jen o části svého majetku – pak majetek, který není v závěti uveden případně státu.

Ze své pětileté praxe v notářské kanceláři musím konstatovat, že odúmrt' je, ve většině případů bohužel, neúplně zřídka vyskytující se jevem. Bohužel říkám proto, že stačí jen malé úsilí spočívající v návštěvě např. notáře v souvislosti s poradou či přímo sepsáním závěti, aby se majetek dostal např. k sestřenicím a

¹⁶ Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, a.s., 3. vydání 2007

¹⁷ Srov. Muzikář L., Dědické podíly a jejich výpočet, Ad Notam 1/1997, Ad Notam 2/1997: Zanechaný majetek nebo jeho část, u které dochází k dědění ze zákona případně jako „majetek bez pána“ odúmrti státu, nenabude-li dědictví žádný z uvedeného seskupení dědiců.

bratrancům, nebo sousedovi, který zůstaviteli dlouhá léta „sloužil“. Ani sám stát není mnohokrát nadšen z těchto dědictví, protože vynaložené úsilí a prostředky se zpeněžením majetku je vyšší než získané profit. Myslím, že ani notáři neoplývají přílišnou radostí, zejména z důvodu, že spolupráce s Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových není vždy úplně bezproblémová a přístup ze strany úřadu nelze vždy označit za vstřícný.

V dědickém řízení stát nemá postavení dědice, zákon mu takové postavení nepřiznává (až na případ, kdy je za dědice označen v zůstavitelově závěti). Důsledkem toho je např. to, že stát není oprávněn dědictví odmítnout.¹⁸ Také odpovědnost za případné zůstavitelovy dluhy je ohledně státu upravena odlišně – stát totiž odpovídá za závazky zůstavitele jen hodnotami pocházejícími ze zanechaného majetku, případně finančním výtěžkem z jeho prodeje, nikoli tedy i vlastním majetkem, jako je tomu u dědice.

4.3. Dědění ze závěti (testamentární dědická posloupnost)

– obecná ustanovení

Úprava dědění ze závěti je obsažena v §§ 476 – 480 občanského zákoníku. Je zařazeno za dědění ze zákona, jakoby byla zákonodárcem naznačována priorita dědění ze zákona, tak tomu bylo v období minulého režimu, dnes se opět navracíme k preferenci dědění ze závěti. V připravovaném kodexu by mělo dojít i k odrazu tohoto trendu v normě.

Případy kdy se dědí ze závěti, jsem per analogiam zmínila již v předchozí kapitole nazvané Dědění ze zákona.

Pátrání po legální definici závěti v našem právním řádu by bylo marným, dovozuje se tedy z obecných pravidel o právních úkonech, tj. že je to jednostranný, kdykoli odvolatelný projev vůle ryze osobní povahy, nepřipouštějící zastoupení, kterým o svém majetku pořizuje fyzická osoba.¹⁹ Závěť umožňuje fyzické osobě svobodně naložit se svým majetkem pro případ

¹⁸ Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, a.s. ,3. vydání 2007

¹⁹ Jehlička, O., Švestka, J., Škárková, M. a kol.: Občanský zákoník: komentář, Praha, C.H.Beck, 2006

smrti, neděje se tak ovšem bez omezení, k tomu výklad níže. Hovořím-li o fyzické osobě, mám na mysli skutečně jen jednu, společná závěť více osob je neplatná. V minulosti byla možná společná závěť manželů, tento institut byl ovšem zrušen zákonem č. 141/1950 Sb., během své praxe jsem se s takovými listinami setkala v souvislosti s prohlašováním závěti.

Zmínila jsem, že o svém majetku nemůže pořizovatel závěti rozhodnout bez omezení, musí dodržet určitá zákonná pravidla. Může se v závěti odchýlit od stanovené posloupnosti v otázce výběru dědiců, neboť nemusí povolat za dědice jen osoby shora vyjmenované v dědických skupinách a tím tedy může za zákonem stanovených podmínek vyloučit z dědění osoby, kterým zákon dědické právo přiznává, stejně tak může odchýlně upravit podíly jednotlivých dědiců.

Závěť, (též *poslední pořízení*, *poslední vůle*, *testament*) sice patří do skupiny právních úkonů a musí proto splňovat požadavky na právní úkon kladené, platí však pro ni vzhledem k její jedinečné povaze zvláštní pravidla. Týká se to jednak hlavních prvků platnosti právního úkonu, jakými jsou náležitost osoby, náležitost vůle a náležitost projevu vůle, jednak zpřísněných hledisek týkajících se těchto náležitostí, jejichž opodstatnění je dáno tím, že k účinnosti tohoto úkonu dochází až v době, kdy jeho původce už není naživu.

a) Věk

Závěť může pořídít pouze ten, kdo je plně způsobilý k právním úkonům, tedy osoba starší 18 let nezbavená nebo neomezená rozhodnutím soudu způsobilosti k právním úkonům. Platnou závěť nemůže pořídít ani ten, kdo není v okamžiku pořizování závěti k tomuto úkonu způsobilý, např. pro duševní poruchu nebo v důsledku přechodného psychického stavu ovlivněného požitím drog, alkoholu apod. Pořídít závěť může mít i osoba, která s přivolením soudu uzavřela mezi 16. a 18. rokem manželství. Zákon též dovoluje, aby osoba, která dovršila 15. rok svého života, mohla zřídít závěť, tato závěť musí být ale sepsána formou notářského zápisu. U věku, jako i jiných náležitostí, rozhoduje stav v době pořízení závěti.

b) Duševní stav

Závěť není způsobilý zřítit ten, kdo byl pro duševní poruchu, která není jen přechodná, zbaven nebo omezen způsobilosti k právním úkonům. Nemůže-li taková osoba zřítit platnou závěť, přichází v případě její smrti k uplatnění pouze tzv. zákonné dědické posloupnosti. Neplatnost závěti může být dána i u osoby jinak plně k právním úkonům způsobilé, jestliže by jej vykonala v duševní poruše, která ji činila k tomuto právnímu úkonu neschopnou. K této poruše, která je přechodného rázu, může dojít po požití alkoholického nápoje nebo působením nervových jedů nebo některých druhů léčiv.

c) Náležitost vůle

Jednou z nezbytných podmínek pro platnost právního úkonu, tedy závěti je, aby odpovídal svobodné vůli jednajícího. Úkon provedený pod fyzickým nebo psychickým nátlakem neodpovídá skutečné vůli jednajícího a nemohou s ním být spojovány pro něho samého ani pro nikoho jiného žádné právní následky. Důraz je kladen i na *vážnost* počínání jednajícího (§ 37 občanského zákoníku). U závěti jde o to, aby k ní došlo s úmyslem pořizovatele povolát v ní uvedenou osobu či uvedené osoby za své dědice.

d) Určitost a srozumitelnost projevu vůle

Ze závěti musí být patrné, koho pořizovatel ustanovuje svým dědicem. Pokud je více dědiců, musí z ní být jasné, jaké podíly nebo věci a práva každému z nich mají připadnout. Tato svoboda nakládat se svým majetkem má oporu v ustanovení § 123 občanského zákoníku.

Pokud jde o „identifikaci“ dědiců, neukládá zákon žádné zvláštní požadavky. Obvykle jsou dědici označení jménem, příjmením, datem narození, popř. rodným číslem a bydlištěm, takto dědice obvykle označuje notář. V případech holografiích závětí se často setkávám s označením „svým dětem, moje děti“ apod., které je v pořádku, dovozuje se že zůstavitel mínil všechny své děti, které se dožijí jeho úmrtí, a to i ty nenarozené. Ohledně takového označení bylo též judikováno.²⁰

²⁰ Srov. rozsudek Krajského soudu v Brně č.j. 18 Co 218/93-32 z roku 1993

Ustanovení dědiců je podstatnou náležitostí závěti jako právního úkonu. Kromě ustanovení dědiců by mělo být v závěti uvedeno k jakému podílu nebo jakým způsobem budou dědicové k dědění povoláni, a to buď stanovením dědických podílů – pokud by tak zůstavitel neučinil, uplatní se druhá věta § 477 odst. 1 občanského zákoníku, kde se říká, že nejsou-li podíly více dědiců v závěti určeny, platí, že podíly jsou stejné; nebo určením která konkrétní věc případně kterému konkrétnímu dědici, tyto dva způsoby lze též kombinovat.

Jak jsem se již zmínila, existují též situace, kdy je možné dědění jak ze závěti tak ze zákona. Jde o případy, kdy:

- závěť zůstavitele je v určité části neplatná – nejčastěji je taková část například nesrozumitelná nebo neurčitá, nebo tzv. relativně neplatná v souvislosti s neopomenutelnými dědici podle ustanovení § 479 občanského zákoníku,
- zůstavitel nepořídí závěť o veškerém svém majetku – není to ani jeho povinností, někdy to není ani možné,
- zůstavitelem určený závětní dědic z nějakého důvodu nedědí, pak přichází na řadu zákonná dědická posloupnost, takto uvolněný dědický podíl nepřistává ostatním dědicům, opačně je tomu v případě, že je v závěti uveden tzv. náhradní dědic, tento pak nastupuje do tohoto uvolněného podílu,
- nebo mohou být důvody shora zkombinovány.

4.3.1 Obsah závěti

Občanský zákoník v § 478 upravuje podmínky – příkaz ve vztahu k závěti, o kterých říká, že jakékoli podmínky připojené k závěti nemají právní následky, je tím míněno, že se na ně hledí jako by neexistovaly, nečiní tedy tuto listinu neplatnou. Ve své praxi jsem se ohledně této problematiky setkala např. s požadavkem pořizovatele: ... rodinný dům odkazuji své dceři s tím, že jej nesmí nikdy prodat...

Příkaz:

Podobně zákon nahlíží i na příkaz nebo-li modus, který považuje za přílišné omezování a raději dává přednost aby dědic sám uvážil co učiní s nabytým majetkem. Často se setkáváme s příkazy typu ...s tím, aby se staral o zahradu, kterou jsme s matkou 40 let budovali, nebo ... aby se staral o hrobové místo apod.

Za příkaz ale nelze považovat ustanovení náhradního dědice, nebo náhradníka náhradníkovi, je to naopak žádoucí a pořizovatel závěti tak může ovlivnit dědění svého majetku v případě, že by „první obmyšlený“ z nějakého důvodu nedědil.

Poměrně frekventovaným jevem při pořizování závětí, zejména je-li pořizovatel závěti ve stavu manželském, je zřízení věcného břemene. Je to možné na základě ustanovení § 151o odst. 1 občanského zákoníku.²¹ Takové věcné břemeno má obvykle podobu doživotního bezplatného bydlení či užívání nemovitosti nebo její části, bývá zřizováno pro manželku či manžela nebo děti, jako oprávněné z věcného břemene. Záleží na tom, jak se dědici mezi sebou vypořádají a zda zřízení věcného břemene akceptují. Oprávnění z věcného břemene vzniká zápisem do katastru nemovitostí na základě rozhodnutí příslušného soudu o dědictví. Oprávněný z věcného břemene má též postavení dědice, tudíž také odpovídá do výše, zde lze spíše říci hodnoty, nabytého majetku za zůstavitelovy dluhy. Věcná břemena se oceňují podle zákona 151/1997 Sb., o oceňování majetku, ve znění pozdějších předpisů, a to výnosovým způsobem na základě ročního užítku ve výši obvyklé ceny, tj. zejména nájemného, které by bylo možno v takovém případě od nájemce požadovat. Ustálená praxe v oblasti osobních oprávnění oceňuje věcné břemeno zřízené doživotně desetinásobkem ročního užítku.

Kolace:

Zůstavitel může v závěti „nařídít, aby se dědici na jeho podíl započítalo to, co za života zůstavitele od něho bezplatně obdržel, pokud nejde o obvyklé darování, popřípadě aby se mu započítalo i to, co od zůstavitele bezplatně

²¹ Věcná břemena vznikají ...na základě závěti ve spojení s výsledky řízení o dědictví, schválenou dohodou dědiců...

obdržel jeho předek.²² Oporu v zákoně nalezneme v § 478 v souvislosti s § 484 občanského zákoníku. Ne každý dar bude předmětem započtení, jedná se jen o ty, jejichž hodnota je vyšší, např. rodinný dům, byt apod. Musí také jít o darování mezi zůstavitelem a dědicem, v případě že bylo dědici darováno ze společného jmění manželů, musí mu být započtena jen polovina hodnoty.

Podle rozsudku krajského soudu v Brně ...“jestliže dědic od zůstavitele obdržel bezplatně nemovitosti, avšak tyto nemovitosti ve stejném rozsahu převedl bezplatně zpět na zůstavitele ještě za jeho života, nejsou dány podmínky pro započtení na dědický podíl tohoto dědice dle § 484 občanského zákoníku“...²³

Podle § 484 občanského zákoníku se započtení v případě dědění ze závěti provádí pokud k tomu dal pořizovatel závěti ve své závěti příkaz, nebo jestliže by obdarovaný dědic byl proti dědicům uvedeným v § 479 občanského zákoníku neodůvodněně zvýhodněn. Při dědění ze zákona by mělo podle výše zmíněného ustanovení zákona docházet vždy.

Ochrana neopomenutelných dědiců:

Tento institut upravuje § 479 občanského zákoníku, a to tak, že nezletilým potomkům se musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona. Jde o nezanedbatelné omezení testovací svobody zůstavitele ve prospěch těchto osob. Zákon tak zaručuje určitá dědická práva nejbližším příbuzným a „zvýhodňuje“ je tak oproti ostatním osobám povolaným k dědění. Patří sem tedy zůstaviteli potomci, nenalezneme zde ovšem manžela, rodiče ani sourozence. Pořizovatel závěti není ovšem bez prostředků, jak se tomuto ustanovení vyhnout a odejmout tak neopomenutelným dědicům jejich právo, a to platným vyděděním podle § 469 občanského zákoníku (viz. dále), může tento díl také modifikovat příkazem ke kolaci.

²² Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, a.s. ,3. vydání 2007

²³ Srov. usnesení Krajského soudu v Brně č.j. 18 Co 411/94 z roku 1994

Vydědění (§ 469a občanského zákoníku)

„Při vydědění jde v podstatě o odnětí práva potomků na jejich povinné podíly, které jim zaručuje ustanovení § 479 o.z. Pokud by způsobem požadovaným při vydědění chtěl zůstavitele vyloučit z dědění někoho jiného (negativní závěti), byl by takový projev jeho vůle bez právních následků.²⁴

Vydědění předpokládá ze strany zůstavitele platný projev vůle z některého důvodu v zákoně taxativně uvedených. Dopad vydědění se týká jen tzv. neopomenutelných dědiců, kterým je tak odnímán jejich povinný díl.

Vydědit potomka a zbavit jej tak případného nároku, je možné jen z důvodů v zákoně uvedených, je to reakce na chování či jednání potomka z doby předcházející sepsu listiny o vydědění, nelze tak činit pro případ budoucí. Ten který zákonný důvod musí být výslovně uveden v listině o vydědění. Listina o vydědění má stejné náležitosti jako závěť, často je též její součástí.²⁵

Zůstavitel může vydědit potomka, jestliže:

- „v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo jiných závažných případech“,
- „o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl“,²⁶
- „byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku“,
- „trvale vede nezřízený život“.

Zůstavitel může vztáhnout účinky vydědění i na potomky vyděděného, kterým by jinak uvolněný podíl po jejich předku mohl při dědění ze zákona připadnout.

²⁴ Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, a.s. ,3. vydání 2007, s.82 a násl.

²⁵ viz. Příloha č. 1 této diplomové práce – závěť a listina o vydědění

²⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky spis. zn. 21Cdo 688/2006 ze dne 15.5.2007

4.3.2. Formy závěti

Občanský zákoník ve svém § 476 odst. 1 vyjmenovává tři formy, kterých je možno užít k platnému pořízení závěti. Jsou jimi:

a) závět vlastnoruční (holografní)

Pro tuto formu závěti je příznačné, že musí být celá sepsána vlastní rukou pořizovatelem a také jím vlastnoručně podepsána s vlastnoručně napsaným datem, kdy byla podepsána. Podpis musí uzavírat text závěti, a to pod sankcí neplatnosti závěti viz. § 40 odst. 3 občanského zákoníku. Výkladem ustanovení zákona lze dovodit, že závěť může být sepsána i např. nohou či ústy, pokud pořizovatel pro svou tělesnou vadu ruku použít nemůže. Pokud jde o datum podpisu závěti, to může být uvedeno na kterémkoli místě závěti, aniž by to mělo vliv na její platnost.²⁷ Myslím že judikát uvedený v poznámce pod čarou přispěl k trendu neklást na soukromé listiny zbytečně vysoké nároky a předejít tak zbytečným komplikacím plynoucím z nedodržení formy právního úkonu. Ohledně data je nutno rozlišovat datum podpisu závěti a datum jejího sepsání. Rozhodujícím je datum podpisu²⁸, význam tohoto rozlišení doceníme v případě, že vedle sebe existuje více závětí (jednoho pořizovatele) a je třeba určit, která má přednost před ostatními. Podpis může mít různou podobu – celé jméno, jen příjmení, pseudonym či umělecké jméno, také např. „tvůj otec“ je-li nepochybné o koho se jedná.

Ve své praxi se setkávám s mírnou nelibostí notářů nad závěťmi sepsanými touto formou, nikoli z důvodu, že by přicházeli o odměnu plynoucí ze sepsání závěti formou notářského zápisu, ale z důvodu obvykle nízkého právního vědomí (nebo jak říká jeden nejmenovaný významný advokát právního bezvědomí) o důsledcích, které taková závěť vyvolává, o souvislostech, o nárocích kladených zákonem apod. Osobně se domnívám, že když nevhodnější je sepsat závěť formou notářského zápisu, protože jednak se pořizovateli dostane komplexního poučení, a jednak, což považuji za velmi důležité je závěť uložena u notáře a díky tzv. centrální evidenci závětí vedené Notářskou komorou České republiky, podle předpisu Notářské komory České

²⁷ Srov. usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 297/2002-127

²⁸ Srov. rozhodnutí č.j. R21 Cdo 586/98 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek

republiky, kterým se stanoví postup při vedení, správě a provozu Centrální evidence závětí, přijatý sněmem této notářské komory podle § 37 odst. 3 písm.o) zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů, je pak k dispozici kterémukoli notáři vyřizujícímu dědictví, na rozdíl od případu, kdy si ji pořizovatel sepiše sám, nikomu o ní neřekne a uloží ji doma do slavníku, a tato pak nejspíše skončí na smetišti. Nemluvě o případu, kdy o ní pořizovatel řekne „nespolehlivé“ osobě a závět' se po jeho úmrtí jaksí „vypaří“.

b) *závěť allografní*

Rozlišujeme dva druhy allografní závěti:

1. Závět' napsaná jinak než vlastní rukou pořizovatele, tzn. na psacím stroji, cizí rukou, ale pořizovatelem vlastnoručně podepsaná. Zákon neurčuje, kdo má být pisatelem, může jím být i sám dědic, tento ale nemůže zároveň být svědkem. Svědek naopak může být pisatelem závěti.²⁹ Listina musí být podepsána jak pořizovatelem závěti, tak dvěma současně přítomnými svědky, před kterými pořizovatel prohlásí, e obsahem dokumentu je jeho závět'. Svědci nemusí být seznámeni s obsahem závěti. Závět' nečiní neplatnou, není-li v ní prohlášení o přítomnosti shora uvedených svědků a pořizovatelově výslovném projevu. Rozhodující je, že pořizovatel takové prohlášení fakticky učinil.³⁰
2. Závět' pořizovatele, který nemůže číst nebo psát, dle § 476c občanského zákoníku. Ten může závět' platně pořídít formou notářského zápisu, ale může zvolit i jiný způsob pořizení závěti. Jeho předpokladem je projev poslední vůle pořizovatele před třemi současně přítomnými svědky. Svědci musí být seznámeni s obsahem závěti. Závět' musí být přečtena a přítomnými svědky podepsána. V závěti musí být přesně uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, dále kdo listinu napsal a kdo ji nahlas

²⁹ Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, a.s. ,3. vydání 2007

³⁰ Srov. usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 297/2002-127

přečetl a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho pravou vůli.

Svědci nemohou být nezletilí, ti, kteří pro svůj tělesný a duševní stav nejsou schopni vydat svědectví. Dále to nesmějí být ti, kteří nemohou číst nebo psát. Nemohou jimi být ani osoby blízké účastníku, osoby na věci zúčastněné a pracovníci notáře, který notářský zápis sepisuje.

c) Závět sepsaná ve formě notářského zápisu³¹

Taková závěť má povahu veřejné listiny. Zákon ukládá povinnost sepsat závěť ve formě notářského zápisu jednak osobě která dosáhla věku 15. let ale ještě jí nebylo 18 let, a to bez účasti jejich zákonných zástupců, a dále v případě, že pořizovatel závěti jí chce zřídit nadaci. Takový notářský zápis může sepsat na požádání kterýkoli notář bez ohledu na místo trvalého bydliště pořizovatele.

Jak jsem se již zmínila výše v případě, že notář sepíše závěť formou notářského zápisu, zaeviduje tento úkon v Centrální evidenci závětí vedené Notářskou komorou České republiky. Stejně tak učiní i v případě listiny o vydědění a odvolání obou těchto listin. O kladech notářského zápisu jsem již pojednala výše.

Změna a zrušení závěti:

Podle § 480 občanského zákoníku je možno zrušit závět pořizováním platné závěti pozdějším pokud vedle ní nemůže obstát (je možné mít několik závětí různých dat, které vedle sebe obstojí např. proto, že každá pojednává o jiném majetku), odvoláním závěti (zákon k takovému úkonu pouze vyžaduje aby byl proveden ve stejné formě, jakou má závěť) a nebo zničením listiny, na níž je závěť sepsána.

³¹ Viz. Příloha č.2 této diplomové práce – závěť sepsaná formou notářského zápisu

5. ČINNOST NOTÁŘE OBECNĚ A V ŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ

V této části své práce se budu věnovat dědickému řízení podle platné právní úpravy a činnosti notáře, resp. jiné činnosti notáře podle § 4 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (dále jen notářský řád), týkající se právě dědického řízení.

Krátce se na úvod zmíním o *notářství*, které právní teorie rozlišuje na notářství v užším smyslu, tj. specifická právní činnost vykonávaná v rámci svobodného povolání osobami pověřenými státem a na základě jím svěřených pravomocí, předmětem takové činnosti je poskytování právních služeb v zákonem předepsané formě, v zákonem vymezených oblastech právních vztahů a za úplatu; a notářství v širším smyslu, kam řadí i vztahy, které souvisejí s výběrem pověřených osob, realizací výkonu této činnosti a způsobem její vnitřní organizace.³²

Notářem je osoba, která vykonává činnost, kterou jí zákonodárce svěřuje, přičemž rozsah tohoto pověření se v jednotlivých právních řádech odlišuje.

Činnost, kterou notář vykonává, označuje literatura za činnost notářskou.³³

Notářská činnost pak zahrnuje činnost listinnou, osvědčování a ověřovací, lze též říci verifikační, tj. sepisování notářských listin, osvědčování právních úkonů a právně významných skutečností; a dále pak v širším smyslu činnost, kde je obsažen prvek soudní, jak je tomu v řízení o dědictví, nebo správní, v českém právním řádu se ovšem nevyskytuje. Notář ale též poskytuje právní rady, sepisuje neveřejné listiny nebo může i v některých případech zastupovat klienty.

Základní organizační jednotkou notářské samosprávy jsou *notářské komory*, které jsou zřizovány v obvodech každého krajského soudu a v obvodu Městského soudu v Praze, notáři se stávají jejími členy povinně ze zákona, děje se tak jmenováním notáře. Orgány komory jsou kolegium, jako nejvyšší orgán, prezidium jako řídicí a výkonný orgán a prezident a revizní

³² Bílek, P., Drápal, L., Jindřich, M., Wawerka, K.: Notářský řád a řízení o dědictví. Komentář, 3. vydání, C.H.Beck, 2006, str.4

³³ Brázda, J., Běbr, R., Šimůnek, P.: Notářství – jeho vývoj, organizace a pravomoc. Academia Praha, 1976, str. 65

komise, plnící funkci kontrolní. Ústředním orgánem je Notářská komora České republiky, jejíž činnost je zaměřena na mezinárodní reprezentaci, produkci vnitřních předpisů, dohled na činnost jednotlivých komor a notářů, přijímání sjednocujících stanovisek týkajících se činnosti notářů apod. Pokud jde o mezinárodní organizace, jen okrajově zmiňuji jejich výčet, protože se to bezprostředně netýká mého tématu; jsou jimi Mezinárodní unie latinského notářství, Nadace pro povzbuzení vědy o notářství, která má sloužit podpoře notářství, studia notářství, k vědecké práci o notářství a být vědeckým a kulturním centrem notářství³⁴, a Konference notářství Evropské Unie (CNUE), Česká republika je členy všech zmíněných organizací.

K obecnému úvodu, který je dle mého názoru nezbytný, se ještě zmíním o právních předpisech upravujících činnost notáře. Základním právním předpisem je zákon č. 358/1992 Sb., o notářích jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů (notářský řád). Činnost notáře podle § 4 notářského řádu, již se budu zabývat, upravuje zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů a s ním související vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších novel a zákon č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a o změně a doplnění souvisejících zákonů v platném znění. Souvisejícím zákonem je zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Důležité jsou též předpisy vydávané Notářskou komorou České republiky. Jak jsem zmínila výše, notář vykonává svou činnost za úplatu, její stanovení se řídí vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 196/2001, Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví (notářský tarif), v platném znění, dále pak vyhláškou téhož ministerstva č. 177/1996, Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), v platném znění. Výčet právních předpisů týkajících se činnosti notářů není kompletní, ale to ani nebylo cílem této části mé práce.

³⁴ Schelleová, I.: Organizace soudnictví, notářství a advokacie, Linde Praha, 1997, str. 344

Dědické řízení je upraveno zejména zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen o.s.ř.), a to v části třetí, hlavě páté, §§ 175a až 175 zd. Je to řízení občanskoprávní, a to nesporné, soud zde tedy jedná a rozhoduje aniž by byl vázán návrhy účastníků, nerozhoduje o otázkách, které jsou mezi účastníky sporné, ani neposuzuje, která tvrzení účastníků jsou pravdivá. Specifikem je, že se zahajuje bez návrhu (až na výjimku tzv. dodatečného projednání dědictví – viz. dále).

5.1. Činnost notáře podle § 4 notářského řádu upravená občanským soudním řádem.

Občanský soudním řádem jsou upraveny následující činnosti notáře ve smyslu ustanovení § 4 notářského řádu:

- a) činnost notáře jakou soudního komisaře - § 38 o.s.ř.,
- b) činnost notáře v řízení o dědictví při zjišťování stavu a obsahu závěti, kterou má ve své úschově a listiny o správě dědictví není-li pověřen v tomto řízení o dědictví činnosti jako soudní komisař § - 175d odst. 2 o.s.ř.,
- c) správa dědictví v případě, že je notář v souvislosti s řízením o dědictví soudem pověřen funkcí správce dědictví - § 175e odst. 4 o.s.ř., podmínkou zde ovšem je, že notář v takovém řízení nevystupuje jako soudní komisař.

Tyto činnosti jsou upraveny v § 175a až 175zd o.s.ř., dále pak ve vyhlášce ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů a v instrukci ministerstva spravedlnosti č.j. 505/2001 Org., ve znění pozdějších instrukcí, kterou se vydává Vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy.

Ad a) Činnost notáře jako soudního komisaře

Soud úkony v řízení o dědictví vykonává obvykle prostřednictvím notáře, který pak v podstatě vykonává pravomoci státu, jež jsou jím na notáře nepřímo přenášeny, a to prostřednictvím příslušného soudu.³⁵ K řízení o dědictví jsou podle ustanovení § 9 odst. 1 o.s.ř. v prvním stupni věcně příslušné okresní soudy, v Praze obvodní soudy. Místní příslušnost velmi podrobně upravuje občanský soudní řád v § 88 písm. k), podle něhož je k řízení příslušný soud, v jehož obvodu měl zůstavitel naposledy bydliště, a neměl-li bydliště, nebo nelze-li bydliště zjistit, v jehož obvodu měl naposledy pobyt; není-li takový soud, je příslušný soud, v jehož obvodu je zůstavitelův majetek, popřípadě mezi několika takto příslušnými soudy ten z nich, který první provedl úkon, jde-li o řízení o dědictví.

Bydlištěm je faktické bydliště, není tedy podstatné, kde byl zůstavitel hlášen k trvalému pobytu, jestliže se v takovém místě fakticky nezdržoval. Soud zkoumá místní příslušnost předtím, než začne jednat o věci samé, nebo před vydáním rozhodnutí, později ji zkoumá jen k námitce účastníka, je-li uplatněna při prvním úkonu.³⁶

Přestože se úkony notáře podle ustanovení § 38 odst. 3 o.s.ř. považují za úkony soudu, notář je zvláštním procesním subjektem od soudu odlišným. Notář ale nemá rozhodovací pravomoc, ta přísluší soudu, a to až na výjimky, jako například usnesení o nařízení jednání, jeho případném odročení, o předvedení osoby k výslechu apod.).

Notář jako soudní komisař provádí všechny potřebné úkony, shromažďuje podklady pro vydání usnesení soudu, připravuje návrhy těchto usnesení, za což současně vyúčtovává svoji odměnu a hotové výdaje. Pro přehlednost uvádím úkony notáře v řízení o dědictví, a to v pořadí jak obvykle v řízení přicházejí:

- šetření v Centrální evidenci závětí, existuje-li závěť, listina o vydědění, listina o správě dědictví, nebo listina o odolání závěti či listiny o vydědění zjišťuje pak notář její stav a obsah,

³⁵ Mikeš, J.: Dědictví a právo (právní rádce pro každého), Praha 1993, Informatorium, str.103

³⁶ Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, a.s. ,3. vydání 2007

- tzv. předběžné šetření, jehož cílem je zjistit okruh zůstavitelových dědiců a jeho majetku a dluhů, v této části se také zjišťuje zda zůstavitel vykonával nějaké osobě opatrovníka, nebo naopak zda některý z dědiců potřebuje opatrovníka ustanovit³⁷,
- následují dvě, resp. tři, možnosti, v případě že zůstavitel nezanechal majetek soud řízení zastaví, v případě, že zůstavitel zanechal majetek nepatrné hodnoty, soud řízení zastaví a nepatrný majetek vydá vypraviteli pohřbu, a nebo vyrozumění těch, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou dědici o jejich dědickém právu a o možnosti dědictví odmítnout,
- v případě, že byl zůstavitel ženatý, provede soud zjištění majetku a dluhů ve společném jmění manželů, určení jeho obvyklé ceny, jeho vypořádání, tj. co z tohoto majetku případně pozůstalému manželovi a co případně do dědictví,
- dále soupis aktiv a pasiv dědictví,
- vypracování návrhu usnesení, kterým se určuje obvyklá cena majetku zůstavitele, výše dluhů a čistá hodnota dědictví
- vypracování návrhu usnesení soudu podle § 175q odst. 1 o.s.ř.

Ad b) Zjišťování stavu a obsahu závěti

Šetření v Centrální evidenci závětí, zda zůstavitel zanechal závěť, listinu o vydědění, listinu o ustanovení správce dědictví, listinu o odvolání některých z těchto listin apod. patří mezi první úkony soudního komisaře po zahájení řízení. V případě, že taková listina existuje, může se nacházet přímo u tohoto notáře, může ale být též v úchově u notáře jiného, pak se žádá o zjištění stavu a obsahu závěti tohoto notáře podle § 175d odst. 2 o.s.ř. Některá z výše uvedených listin může být též předložena při předběžném šetření.

³⁷ Viz. příloha č. 3 – protokol o předběžném šetření

Ad c) Notář jako správce dědictví

Ustanovení *správc e dědictví* přichází v úvahu v případě, kdy zůstavitel např. vlastnil podnik, v souvislosti s jeho podnikatelskou činností nebo vyžaduje-li to rozsah a povaha majetku patřícího do dědictví. Notář je jednou z demonstrativně vymezených osob (dle ustanovení § 175f odst. 2 o.s.ř.), kterou může soud správou dědictví pověřit, nemůže to však být notář, který v tomto řízení o dědictví působí jako soudní komisař, nebo je pověřen výkonem neodkladných opatření. Podle téhož ustanovení shora lze správcem dědictví ustanovit pouze toho, kdo s tím souhlasí. Zmínila jsem se o *neodkladném opatření*, což není v praxi nic neobvyklého, upravuje jej § 175e odst. 1 a násl. o.s.ř., kde se říká, že vyžaduje-li to obecný zájem nebo důležitý zájem účastníků, učiní soud i bez návrhu neodkladná opatření, jejichž demonstrativní výčet následuje. V řízení o dědictví se jedná zejména o převzetí klíčů od bytu či nebytového prostoru, soupis majetku na místě samém, převzetí peněžní hotovosti, vkladní knížky apod., dále pak může jít o prodej věcí, které nelze bez nebezpečí škody uschovat, nebo svěřeni věcí osobní potřeby manželovi či jinému členu domácnosti.

5.2. Dědické řízení a jeho funkce

I dědické řízení je ovládáno určitými zásadami, které je možno rozdělit na obecné, např. zásada rovnosti, zásada neveřejnosti, zásada zákonného soudu a soudce nebo zásada nezávislosti a nestrannosti soudů a soudců atd., a dále na zásady civilního řízení jako je zásada oficiality, zásada vyšetřovací, nebo zásada volného hodnocení důkazů, nebo důležitá zásada legálního pořádku.

Dědické řízení se zahajuje i bez návrhu, jak jsem se již zmínila výše, a to pokaždé zemřelé osobě, jakmile se soud o úmrtí dozví. Povinnost oznámit příslušnému soudu úmrtí fyzické osoby má matriční úřad v daném obvodu.

Toto řízení je ovládáno principem *obligatornosti dědického řízení*, tedy každé úmrtí fyzické osoby vede k zahájení řízení, a *principem ingerence státu do dědických právních vztahů*, což znamená, že stát ovlivňuje uspořádání dědických vztahů.³⁸

³⁸ Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, a.s. ,3. vydání 2007, str.123 a násl.

Hlavními jeho cíli je zjištění právních nástupců zůstavitele a zjištění majetku a dluhů zůstavitele, kterým se budu podrobně věnovat v další podkapitole.

Pokud jde o funkce dědického řízení, rozlišujeme *funkci legitimační* a *funkci majetkovou*.

Legitimační funkce se vyznačuje zejména zjištěním dědiců zůstavitele, výsledkem je stanovení okruhu dědiců, a to s konečnou platností. Zjištění okruhu dědiců je závazným podkladem při posuzování právního nástupnictví i pro jiné účely. Osobám, které vzešly z takového šetření jako dědici, tedy ti, kteří vstupují do práv a povinností zůstavitele, svědčí dědické právo hmotné. Legitimační funkce je významná také z pohledu ochrany třetích osob, které v dobré víře nabyly něco od nepravého dědice, jemuž bylo dědictví potvrzeno, a to podle § 486 občanského zákoníku.

Majetková funkce není již, myslím tím z hlediska své „konečnosti“, takového významu jako funkce legitimační. Pokud by se totiž nějaký majetek zůstavitele neprojednal, přicházel by na řadu institut zvaný dodatečné projednání dědictví podle § 175x o.s.ř. Spory o majetek se v rámci dědického řízení neřeší, soud se omezí na zjištění spornosti a ke sporným položkám nepřihlíží a odkáže dědice, aby se svých práv domáhali v žalobou mimo řízení o dědictví. Zařazení určité věci do aktiv dědictví a její vydání některému z dědiců není ve vztahu ke třetím osobám závazným řešením, obdobné je to například se zařazením pohledávky vůči třetí osobě do aktiv dědictví, které neprokazuje její existenci a ani nezakládá právo dědiců na její vymáhání. Z výše uvedeného vyplývá, že legitimační funkce je nezastupitelnou a velmi důležitou, tím ovšem nechci nijak snižovat funkci majetkovou, i když její pozice je oslabenější.

5.3. Zahájení řízení a jeho průběh

Dědické řízení se dle zásady oficiality zahajuje z úřední povinnosti, jakmile se soud dozví o úmrtí fyzické osoby, nebo o jejím prohlášení za mrtvou, jak stanoví § 175a odst. 2 o.s.ř. Soud jej zahajuje i bez návrhu, takové řízení je pak zahájeno vydáním usnesení o zahájení řízení bez návrhu podle § 82 odst. 1

o.s.ř.³⁹, a podle § 175a odst. 2 druhá věta o.s.ř. jej není třeba doručovat. Naopak lze říci, že zahájení na návrh je spíše výjimkou, je tomu tak například v případě dodatečného projednání dědictví, řízení je pak zahájeno okamžikem, kdy návrh došel soudu.

Dědické řízení se koná jen tehdy, zanechal-li zůstavitel majetek, který není jen nepatrný. V případě, že zůstavitel *nezanechal žádný majetek*, soud řízení zastaví podle § 175h odst. 1 o.s.ř. Z mé dosavadní praxe musím konstatovat, že takový případ je častý u zůstavitelů, kteří se dožili vysokého věku, zřejmě proto, že veškerý svůj majetek převedli na své potomky již za života a žili pak v jejich domácnosti a užívali jejich věci, nebo žili v domech pro seniory či léčebných zařízeních. Usnesení o zastavení řízení není třeba doručovat dle ustanovení § 175h odst. 3 o.s.ř.

Obdobná je situace v případě, že zůstavitel zanechal majetek pouze tzv. nepatrné hodnoty. Soud vydá *majetek nepatrné hodnoty* tomu, kdo se postaral o pohřeb, tj. účastník řízení, přičemž z praxe soudu se upřednostňuje ten, kdo hradil náklady pohřbu, před tím, kdo jej „jen“ objednával, a řízení zastaví dle § 175h odst. 2 o.s.ř. K takovému vydání musí dát vypravitel souhlas, neboť mu není možno dávat něco, co nechce. Tento souhlas notář získá při předběžném šetření, na které je zván právě ten, kdo se postaral o pohřeb. Výklad hranice „nepatrné hodnoty“ podléhá změnám tak, jak se mění životní náklady, ceny, průměrné příjmy, průměrné náklady pohřbu apod., v současné době bývá v praxi za majetek nepatrné hodnoty považován majetek v ceně cca. do 10.000,-- Kč⁴⁰. Ovšem není vyloučeno i majetek nepatrné hodnoty projednat, zejména s ohledem na sociální postavení příbuzných, pro něž by částka 10.000,-- Kč mohla být značná, nebo v případě, že není známo kdo se o pohřeb postaral.

Pokud nebylo řízení zastaveno z některého důvodu, který jsem popsala shora, notář v řízení pokračuje. Důležité je v tomto stádiu řízení přesně a důkladně ověřit skutečný okruh dědiců, potažmo účastníků řízení. Tento zdánlivě jednoduchý úkon v praxi mnohdy připomíná činnost detektivní kanceláře, zejména když se zjišťují právní nástupci zemřelých dědiců. Ještě

³⁹ Viz příloha č. 4 této diplomové práce - usnesení soudu o zahájení dědického řízení

⁴⁰ Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, a.s. ,3. vydání 2007, s. 156

komplikovanější „pátrání“ nastávají při dodatečných projednáních dědictví, kdy původní dědici zemřeli např. v první polovině minulého století, pak dohledání dalších potomků zdrží řízení i o měsíce. Lze namítnout, že skvělým pomocníkem je centrální evidence obyvatelstva, ale moje zkušenosti hovoří spíše opačně. Informace jsou velmi neúplné, záleží také na tom, kdo je získává, úřednice pracují bezmyšlenkovitě a vůbec se nezamýšlejí nad tím, zda by informaci nešlo získat jinak – obvykle by tato cesta byla ale složitější, a tak zůstává bez povšimnutí, ale to jen na okraj pohled z mé praxe, doufám že většina zkušeností ostatních je lepší.

V této fázi dochází ze strany notáře k poučování dědiců o jejich dědickém právu, o možnosti a následcích odmítnutí dědictví, mohou nastat také spory o platnost závěti, nebo se vyhláškou podle § 468 občanského zákoníku vyzývá dědic neznámého pobytu nebo neznámý dědic aby o sobě dali vědět.

Dále se zjišťuje majetek a dluhy zůstavitele, z něhož se pořídí soupis aktiv a pasiv dědictví a stanoví se obvyklá cena majetku zůstavitele⁴¹. Prolínají se zde skutková zjištění (vyžádání sdělení o majetku, zajišťování listin apod.) a úkony, které mají právní povahu (konstatování, že ke sporným aktivům a pasivům se nepřihlíží podle § 175k odst. 3 o.s.ř.). Zjištění přesného okruhu dědiců, ale též majetku, mají vliv na zvážení notáře, zda je nutno ve věci konat, resp. nařizovat, další jednání.

Jednání se nemusí konat v případě, že nabytí dědictví bude potvrzeno jedinému dědici nebo případně-li dědictví státu, jako odúmrtí. Pokud se notář rozhodne pro tuto variantu, musí si nejdříve ověřit, že dědic neodmítí dědictví, nebo si počínal tak, že dědictví již odmítnout nemůže, či uběhla-li již lhůta pro odmítnutí dědictví. Ustanovení § 175j o.s.ř. chrání účastníka v tom směru, že možnost projednat dědictví bez nařízeného jednání nesmí být na újmu výkonu jeho procesních práv a povinností.⁴²

Notář připraví soudu návrh usnesení podle § 175zd odst. 1 o.s.ř., kde je stanovena obecná cena majetku zůstavitele, výše dluhů a čistá hodnota

⁴¹ do 31.12.2000 se používal termín cena obecná

⁴² Bureš, J., Drápal L., Krčmář Z. a kolektiv.: Občanský soudní řád. Komentář, 7. vydání, C.H.Beck, 2006, str. 823

dědictví; v případě, že byl zůstavitel ženatý, obvyklá cena majetku, který měl zůstavitel s pozůstalým manželem ve společném jmění manželů, co z tohoto majetku připadne pozůstalému manželovi a co do dědictví; a dále výrok podle § 175q odst. 1 písm. a) o.s.ř., tj. že dědictví připadá jedinému dědici, nebo podle § 175q odst. 1 písm. b) o.s.ř., tj. že dědictví připadá státu.

Toto jsou jediné dva případy, kdy se nemusí nařizovat jednání, v ostatních případech musí notář nařídít jednání, k němuž jsou předvoláni účastníci řízení a všichni, jejichž přítomnosti je třeba, např. znalci, svědci apod. Jednání před notářem jako soudním komisařem je vždy neveřejné (§ 116 odst. 1 o.s.ř.). Nedostavení se účastníka k jednání má stejné důsledky jako nedostavení se k jednání soudu, může se tedy jednat v jeho nepřítomnosti, jak stanoví § 101 odst. 3 o.s.ř., a kromě tohoto nepříznivého prvku může takovému účastníkovi být také uložena pořádková pokuta až do výše 50.000,-- Kč (§ 53 odst. 1 o.s.ř.), nebo jej notář může nechat předvést dle § 52 o.s.ř.

Při jednání se ověří správnost aktiv a pasiv dědictví, stanoví se čistá hodnota dědictví a stěžejním momentem je pak uzavření dohody dědiců, popř. konstatování, že k takové dohodě nedošlo. Pokud byl zůstavitel ženatý, provede se navíc nejprve soupis aktiv popř. pasiv ve společném jmění manželů a rozdělení, co z tohoto majetku připadne pozůstalému manželovi a co do dědictví.

Na základě jednání o dědictví připraví notář návrh usnesení obdobně jak jsem již popsala shora, tj. určí se obvyklá cena majetku, který měl zůstavitel ve společném jmění manželů s pozůstalým manželem (mohou se zde též objevit pasiva ve společném jmění manželů), určí se co z tohoto majetku připadne pozůstalému manželovi a co do dědictví; určí se obvyklá cena majetku, dluhy dědictví, jeho čistá hodnota, popř. výše jeho předlužení; soud dále výrokem schválí (nebo výjimečně neschválí) dohodu dědiců pokud neodporuje zákonu ani dobrým mravům; nebo potvrdí nabytí majetku jednotlivým dědicům podle jejich dědických podílů, pokud neuzavřeli dohodu o vypořádání dědictví nebo taková dohoda nebyla schválena.⁴³

⁴³ viz. Příloha č. 5 této diplomové práce – usnesení o dědictví

Proti usnesení soudu je možno podat odvolání ve lhůtě 15-ti dnů od data doručení k příslušnému krajskému soudu, v Praze městskému soudu, a to prostřednictvím soudu, který jej vydal. Právní mocí usnesení o dědictví podle § 175q o.s.ř. je projednání dědictví skončeno.

5.4. Dodatečné projednání dědictví

V praxi se běžně vyskytuje situace, kdy nějaký majetek zůstavitele, a to i dluh, nebyl v původním dědickém řízení projednán. Dědic ovšem nemusí klesat na mysli, protože právo na takové případy pamatuje, a to v § 175x o.s.ř., podle kterého objeví-li se po právní moci usnesení, kterým bylo dědické řízení skončeno, další zůstavitelův majetek, popřípadě i dluh, soud provede o tomto majetku řízení o dědictví. Objeví-li se pouze dluh zůstavitele, řízení se neprovede. Příčin opomenutí majetku je mnoho, nejčastěji sami dědici nemají o existenci takového majetku ponětí, nebo i přes poučení notářem při předběžném šetření jaký majetek musí být projednán se domnívají, že tomu tak není, může ovšem dojít i k nedostatečnému poučení dědiců ze strany notáře, což věřím, že se stává výjimečně.

Frekventovaným druhem majetku projednávaného v rámci *dodatečného projednání dědictví* jsou nemovitosti, velmi „oblíbenými“ jsou mezi notáři komplexní pozemkové reformy, které odhalují zůstavitelovy spoluvlastnické podíly, jejichž velikosti jsou počítány na minimální zlomky (např. 3/72), hodnota takového majetku se počítá podle cenového předpisu platného v době úmrtí zůstavitele, ale nejpracnější je právě dohledat dědice a jejich právní nástupce, jak jsem se zmínila výše – detektivní činnost. Dědici mohli při likvidaci pozůstalosti nalézt vkladní knížku nebo nějaký podklad týkající se účtu v bance, cenných papírů, práv vyplývajících z členství v různých družstvech, přihlášení dosud neznámé pohledávky věřitele do dědictví atd.

Již výše jsem zmínila, že dodatečné projednání dědictví se zahajuje na návrh účastníka nebo z podnětu jiné osoby. Průběh řízení je podobný projednání dědictví vůbec, je však jednodušší v tom smyslu, že se notář již nezabývá otázkami vyřešenými v předchozím řízení, jako například zjišťování dědiců, poučování o jejich právu, otázkou odmítnutí dědictví atd., není tomu tak ale

bezvýměně. Řízení se tedy obvykle sestává ze shromáždění podkladů týkajících se dodatečně najevo vyšlého majetku, doplní se soupis aktiv a pasiv dědictví, určí se obvyklá cena dědictví, z toho obvyklá cena nově najevo vyšlého majetku, výše dluhů a čistá hodnota dědictví. Byl-li tento majetek součástí společného jmění manželů, postupuje se stejně jak jsem již popsala shora.

Také návrh usnesení o dodatečném projednání dědictví je upraven § 175q odst. 1 o.s.ř., a soud tedy může potvrdit nabytí nově najevo vyšlého majetku jedinému dědici, nebo státu, soud schválí dohodu dědiců o rozdělení nově najevo vyšlého majetku, či potvrzení nabytí jednotlivým dědicům podle jejich dědických podílů.

V praxi se také setkáváme se situacemi, kdy majetek navržený k dodatečnému projednání dědictví nebyl vlastnictvím zůstavitele, nebo již neexistuje. Řešením je buď zamítnutí návrhu na dodatečné projednání dědictví soudem a nebo bylo-li již dědické řízení zahájeno, jeho zastavení podle 104 odst. 1 o.s.ř., ve spojení s § 103 o.s.ř., kdy soud kdykoli za řízení přihlíží k tomu, zda jsou splněny podmínky za nichž může rozhodnout ve věci samé (podmínky řízení), a jde-li o takový nedostatek podmínky řízení, který nelze odstranit, soud řízení zastaví.

Důležitou zásadou při projednávání nejen dodatečného dědictví je to, že se postupuje *podle předpisů platných k datu úmrtí zůstavitele* (u dodatečného projednání dědictví tedy nikoli platných v době dodatečného projednání dědictví).⁴⁴ Setkala jsem se tak v rámci své praxe i s dědickou přihláškou a související odevzdací listinou, platící pro zůstavitele s datem úmrtí do 31.12.1950, které jsem popisovala v kapitole Historický exkurz.

Ovšem i při dodatečném projednání dědictví, řídicím se právními předpisy platnými k datu úmrtí zůstavitele, bude na místě použít některá současná procesní ustanovení.⁴⁵

⁴⁴ viz. Příloha č. 6 této diplomové práce – přehled období pro která platí rozdílné právní předpisy.

⁴⁵ Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, a.s. ,3. vydání 2007, s. 281

5.5. Odměna a hotové výdaje notáře

Svoji činnost notář vykonává za úplatu, jak stanoví § 5 odst. 1 notářského řádu. Podrobnější úpravu nalezneme v § 106 téhož předpisu, tj. za notářskou činnost, za poskytování právní pomoci v souvislosti s notářskou činností a správu majetku a zastupování v této souvislosti náleží notáři odměna a náhrada hotových výdajů.

Právě proto, že je tato činnost vykonávána za úplatu, lze předpokládat, že tím je zabezpečen výkon nezávislý a nestranný. Nezávislost spočívá v tom, že notář jako osoba pověřená státními pravomocemi není placen státem, ale že na základě státem dané právní úpravy je mu zajišťována odměna zajišťující mu takovou životní úroveň, že je možné jej považovat za materiálně nezávislého. Nestrannost notáře je zajištěna tím, že tento je povinen odměnu požadovat a při určování její výše se řídit příslušnými pravidly. Notář je tedy povinen pracovat za odměnu, přičemž způsob jejího určení je přesně stanoven obecně závazným právním předpisem.

Notářský řád odkazuje v případě úpravy podrobností o výši a způsobu určení odměny a hotových výdajů na obecně závazný předpis Ministerstva spravedlnosti, kterým je jeho vyhláška č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví (notářský tarif), ve znění pozdějších předpisů.

Ustanovení § 1 odst. 1 notářského tarifu říká, že notáři, který vykonává notářskou činnost, poskytuje právní pomoc, vykonává správu majetku a provádí úkony v rámci řízení o dědictví, náleží odměna, jejíž výše a způsob určení se řídí podle notářského tarifu. Do této odměny se zahrnuje i náhrada za běžné administrativní a jiné práce v souvislosti s činností notáře a dále má notář nárok na náhradu hotových výdajů a na náhradu za promeškaný čas. Notářský tarif v těchto věcech také odkazuje na vyhlášku Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb, (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů.

Pokud notář vykonává činnost podle § 3 odst. 3 notářského řádu, náleží mu odměna a náhrada hotových výdajů podle zákona o konkurzu a vyrovnání a vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 476/1991 Sb., kterou se provádějí

některá ustanovení zákona o konkurzu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů.

Vzhledem k tématu své diplomové práce se budu podrobně věnovat jen úpravě odměňování notáře za úkony v řízení o dědictví.

a) odměna soudního komisaře:

Odměna notáře jako soudního komisaře se stanoví na základě obvyklé ceny zůstavitelova majetku, který se stal předmětem řízení o dědictví. Výjimkou je pouze pokud bylo řízení zastaveno, tam je stanovena fixní sazba za tento úkon. Odměna se vypočítává procentuálně z obvyklé ceny majetku, v současné době procentní sazba vypadá takto:⁴⁶

do 100 tis. Kč	2% ze 100 tisíc Kč
do 500 tis. Kč	1,2% ze 400 tisíc Kč
do 1 mil. Kč	0,9% z 500 tisíc Kč
do 3 mil. Kč	0,5% ze 2 milionů Kč
do 20 mil. Kč.	0,1% ze 17 mil., dále se již odměna nepočítá

Takto vypočtenou odměnu může soud notáři jako soudnímu komisaři zvýšit, nejvýše však o 100%, a to v případě, že šlo o úkon mimořádně obtížný nebo časově náročný. Notáři jako soudnímu komisaři náleží náhrada hotových výdajů, notář je také plátcem daně z přidané hodnoty, takže celá vypočtená odměna, kromě hotových výdajů nepodléhajících dani z přidané hodnoty (tj. např. poštovné), je zvýšeno o 19% této daně, kterou je notář povinen odvést státu.

b) hrazení odměny, právo soudního komisaře na složení zálohy na odměnu a hotové výdaje:

Občanský soudní řád ve svém § 140 odst. 3 stanoví, že odměnu a hotové výdaje notáře v řízení o dědictví platí dědic, který nabyl dědictví, které není

⁴⁶ Úkony notáře provedené před účinností vyhlášky č. 196/2001 Sb., tj. pře 1.7.2001 se posuzují podle vyhlášky č. 612/1992 Sb., kde se procentní sazby pohybovaly takto:

do 100 tis. Kč	2% ze 100 tis. Kč
do 500 tis. Kč	1% ze 400 tis. Kč
do 1 mil. Kč	0,7% z 500 tis. Kč
do 3 mil. Kč	0,4% ze 2 mil. Kč

předloženo. Je-li dědiců více platí odměnu a hotové výdaje notáře podle vzájemného poměru čisté hodnoty jejich dědických podílů k aktivům dědictví. V případech, kdy bylo dědické řízení zastaveno, např. protože zůstavitel buď nezanechal majetek, nebo zanechal jen majetek nepatrné hodnoty apod. hradí odměnu a hotové výdaje stát a to prostřednictvím příslušného soudu prvního stupně.⁴⁷

O tom kdo a v jaké výši hradí odměnu notáře a jeho hotové výdaje rozhodne soud podle § 151a o.s.ř. v řízení o dědictví, a to v usnesení, kterým se řízení končí.

S ohledem na vývoj řízení a další aspekty je notář oprávněn podle § 92 jednacího řádu, aby během dědického řízení požádal dědice o složení zálohy na jeho odměnu a hotové výdaje, toto zaplacení ovšem není možné vymáhat.

c) odměna za zjištění stavu a obsahu závěti, popř. listiny o správě dědictví:

Odměna za zjištění stavu a obsahu závěti, popř. listiny o správě dědictví jako samostatná položka, náleží notáři, který tento úkon provádí na základě žádosti jiného notáře, tedy nikoli ve „svém“ dědickém řízení. Podle § 251 odst. 2 soudního kancelářského řádu hradí tuto odměnu notář jako soudní komisař, který o úkon žádal.

Z toho tedy plyne, že pokud tyto úkony provádí notář jako soudní komisař, pak je tato odměna již zahrnuta do jeho odměny notáře jakou soudního komisaře, jejíž výpočet jsem popsala v odst. a).

d) odměna při správě dědictví:

Správci dědictví za výkon této funkce náleží odměna a náhrada hotových výdajů, o kterých rozhoduje soud. Tuto odměnu a hotové výdaje hradí dědic, který nabyl dědictví, které není předloženo. I zde platí, že je-li dědiců více, hradí odměnu podle svých dědických podílů. V případě např. předloženo dědictví apod. hradí odměnu a hotové výdaje stát, a to prostřednictvím příslušného soudu prvního stupně.

⁴⁷ Bureš, J. Drápal, L., Mazanec, M.: občanský soudní řád. Komentář, C.H.Beck Praha

Výše odměny se řídí notářským tarifem a základem pro výpočet odměny je obvyklá cena majetku zanechaného zůstavitelem, k jehož správě byl správce dědictví ustanoven, nikoli tedy celá hodnota majetku. Výpočet je obdobný jako jsem popsala v odst. a), a tato částka náleží správci dědictví, pokud svou funkci vykonával po dobu 4 měsíců. Byla-li tato doba kratší nebo naopak delší, dojde k jejímu snížení nebo zvýšení. I zde je možno odměnu zvýšit až o 100% pokud úkony při správě dědictví byly mimořádně obtížné nebo časově náročné.

6. ZÁVĚR

Dědické právo vůbec, tedy i dědické řízení, je jedním z mechanismů, kterými stát zasahuje do majetkových poměrů svých občanů tak, aby jejich hmotné zajištění nebylo závislé pouze na přímém působení tržních mechanismů, současně posiluje význam rodiny.

Notářství bylo po čtyřicet let státní institucí, notář byl státním zaměstnancem, a to do 1.1.1993, kdy došlo k privatizaci státního notářství. Od roku 1989 do konce roku 1992 probíhalo přechodné období, během kterého byly přijaty zákonné normy, výrazně ovlivněné současným rakouským notářským řádem, které vedly k odstátnění notářství a k jeho privatizaci. Právě touto zásadní změnou byla obnovena instituce a postavení notáře a notářského úřadu jako nezávislého, nestranného a veřejnou důvěrou nadaného úřadu. Myslím, že mohu konstatovat, že notářství představuje, a to i přes četné kritiky a poznámky, nezastupitelnou instituci plnící své specifické a důležité poslání. O tom, že české notářství dobře funguje i z mezinárodního hlediska svědčí dozajista i jeho přijetí do Mezinárodní unie latinského notářství v roce 1994 a po vstupu České republiky do Evropské unie také do Konference notářství členských států Evropské unie.

Na druhou stranu je také mnoho co zdokonalovat a upravovat s ohledem na vývoj společnosti a globální vývoj vůbec. Notářský řád kupříkladu opomíjí otázku předávání a přebírání uvolněného notářského úřadu, problémy přináší přechod práv a povinností notáře jako správce majetku.

Během své praxe se setkávám s nárůstem případů s tzv. cizím prvkem a lze říci, že právní úprava, ale zejména tolik důležitá stanoviska a komentáře z této oblasti poskytují velký prostor k doplnění. S touto problematikou je spojeno nabývání majetku nacházejícího se na území třetího státu, některého ze států Evropské unie, a v „lepší“ případě na území několika těchto států. Na tomto poli existuje velké, řekla bych dosti nepřehledné, množství úprav v jednotlivých státech, které bude třeba zkoordinovat. Evropská komise již přišla s výzvou, aby odborná veřejnost přispěla svými názory a zkušenostmi k vytvoření Zelené knihy dědictví a závěti, jejímž cílem je zejména vyvolat

cennou diskusi a umožnit vzájemné konzultace v oblasti dědění s mezinárodním prvkem.

Závěrem své práce bych ráda konstatovala, že instituce notářství, resp. notářského úřadu, a „notařina“ jako právnická profese, mají v našem právním řádu důležitou, specifickou a nezastupitelnou funkci, kterou lze spatřovat zejména v nezávislém a nestranném sepisování veřejných listin o právních úkonech, osvědčování právně významných skutečností a v neposlední řadě i v činnosti notáře jako soudního komisaře v řízení o dědictví.

POUŽITÁ LITERATURA

I. monografická

- Bílek,P., Šešina, M.: Dědické právo v předpisech let 1925-2001, nakladatelství C. H. Beck v Praze, v roce 2001,
- Bílek,P., Drápal,L.,Jindřich, M., Waverka,K.: Notářský řád a řízení o dědictví, Komentář, 3. vydání, C.H.Beck, 2005
- Brázda,J. Bébr,R., Šimůnek,P.: Notářství – jeho vývoj, organizace a pravomoc, Academia Praha 1976
- Bureš, J., Drápal,L., Mazanec,M.: Občanský soudní řád. Komentář, 5. vydání, C.H.Beck Praha 2001
- Hendrych,D. a kol.: Právní slovník, C.H.Beck, 2003
- Jehlička,O., Švestka,J.,Škárová,M.: Občanský zákoník. Komentář, 7.vydání, C.H.Beck Praha 2002
- Knappová, M. - Švestka J. a kolektiv, Občanské právo hmotné, svazek I., nakladatelství ASPI Publishing, s.r.o., 2002
- Knappová, M. - Švestka, J. a kolektiv, Občanské právo hmotné, svazek III., nakladatelství ASPI Publishing, s.r.o., 2002
- Kučera, R.: Dědictví, Linde Praha a.s. – Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka v roce 2001
- Malý, K. - Sivák, F: Dějiny státu a práva v Československu (I.díl do r.1918), nakladatelství a vydavatelství Panorama v roce 1988
- Malý,K., a kol. autorů: Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Linde Praha, a.s., 3. vydání 2003
- Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha, a.s. – Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví, 3. vydání 2007
- Mikeš, J.: Dědictví a právo (právní poradce pro každého), Informatorium Praha, 1993
- Občanský zákoník 1950, Orbis Praha 1951

- Pokorný,M., Holub., Bičovský,J.: Společné jmění manželů, Linde Praha, a.s., 2000
- Schelleová,I., Schelle, K.: Civilní kodexy 1811-1950-1964, Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 1993
- Winterová,A. a kol.: Civilní právo procesní, Linde Praha, a.s. 2002

II. odborné časopisy:

- Ad notam
- Právní praxe
- Právní rádce

III. články:

- Brázda,J.: základy či zásady latinského notářství, Ad notam 1995, č.6
- Foukal,M.: Notáři bilancují po pěti letech. Ad notam 1998, č.1
- Schelleová,I., Schelle, K.: Kapitoly z dějin notářství, Ad notam 2003, č.5
- Muzikář, L.: Dědické podíly a jejich výpočet, Ad notam 1997 č.1
- Muzikář, L.: Dědické podíly a jejich výpočet, Ad notam 1999 č.3
- Muzikář,L.: Seminář k dědickému řízení, dědické věci s cizím prvkem, řízení o úschovách, Justiční akademie Kroměříž, 2007
- Fráňa, P.: Nabývání nemovitostí cizozemci v tuzemsku a českými občany v zahraničí, Právní rozhledy 2007 č. 22
- Notářská komora České republiky, Základní teze souhrnné novely občanského soudního řádu, 2006, interní vyjádření

IV. jiné:

- právní předpisy
- předpisy přijaté sněmem Notářské komory České republiky
- internetová stránka Notářské komory České republiky – www.nker.cz
- internetová stránka Ministerstva spravedlnosti ČR – www.justice.cz

Notářský zápis

sepsaný v notářské kanceláři v _____, dne _____ roku dva tisíce osm / ____/2008/
_____, notářem se sídlem v _____

Přítomen je účastník:-----

který prohlašuje, že je způsobilý k právním úkonům a jehož totožnost byla ověřena platným
úředním průkazem.-----

Uvedený účastník činí do tohoto notářského zápisu tuto svoji-----

-----**z á v ě ť**-----
-----**a listinu o vydědění:**-----

A) Závěť:

Já, níže podepsaný _____, po zralém uvážení, svobodně, bez jakéhokoli nátlaku či omylu,
pořizuji o svém majetku pro případ své smrti takto: -----

Za prvé: -----

Spoluvlastnický podíl jedna polovina (1/2) celku rodinného domu č.p. 1416 v _____,
_____, a přilehlých pozemků, vše zapsáno na LV č. _____ pro obec a kat. území
_____ o d k a z u j i svým dětem _____ a _____, oba bytem
_____, každému jednou polovinou (1/2). -----

Zemědělské pozemky v obci _____, kat. území _____, zapsané na LV č. _____, a to
pozemky parc.č. _____, vše orná půda, o d k a z u j i svému bratrovi _____, bytem
_____, své sestře _____, bytem _____ a svým dětem, _____ a
_____, oba bytem _____, jejich spoluvlastnické podíly činí: _____ a _____,
každý jedna třetina (1/3) celku nemovitostí, _____ a _____, každý jedna šestina (1/6)
celku nemovitostí. -----

Veškerý další svůj majetek odkazuji dceři _____ a synovi _____, každému
jednou polovinou (1/2). -----

Strana druhá

B) Listina o vydědění:

Za druhé: Současně v y d ě d ě u j i svého syna _____, bez trvalého bydliště, podle ustanovení § 469a odst. 1, písm. c) a d) občanského zákoníku, protože trvale vede nezřízený život, déle než deset let se neživí poctivým způsobem a většinu této doby strávil ve výkonu trestu odnětí svobody, když byl vícekrát odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody delším než jeden rok. -----
Zároveň stanovuji, aby se důsledky vydědění vztahovaly i na všechny potomky _____ v souladu s ustanovením § 469 odst. 2 občanského zákoníku. -----

Za druhé: Prohlašuji, že toto je jediná moje závět'.-----

O tom byl tento notářský zápis sepsán, pořizovatelem závěti přečten, jím v celém rozsahu schválen a vlastnoručně podepsán.-----

Priloha č. 2

Strana první

NZ ___/2007
N ___/2007

Notářský zápis

sepsaný v notářské kanceláři _____, dne _____ roku dva tisíce sedm / ___2007/
_____, notářem se sídlem _____.

Přítomen je účastník:-----

který prohlašuje, že je způsobilý k právním úkonům a jehož totožnost byla ověřena platným úředním průkazem.-----

Uvedený účastník činí do tohoto notářského zápisu tuto svoji-----

-----**z á v ě ť:**-----

Já, níže podepsaný _____, po zralém uvážení, svobodně, bez jakéhokoli nátlaku či omylu, pořizuji o svém majetku pro případ své smrti takto:-----

Za prvé: Spoluvlastnický podíl jedna polovina (1/2) domu č.p. _____ na pozemku parc.č. __, pozemku parc.č. __, zastavěná plocha a nádvoří, a pozemku parc.č. __, zahrada, spoluvlastnický podíl jedna polovina (1/2) chaty č. __ na pozemku parc.č. St. __ v k.ú. _____ odkazují svým synům _____ bytem, a _____, bytem _____ a své manželce _____, bytem _____, s tím, že podíly jednotlivých dědiců činí: -----

- u _____ spoluvlastnický podíl 24% celku nemovitostí, -----
- u _____ spoluvlastnický podíl 24% celku nemovitostí,-----
- u _____ spoluvlastnický podíl 2% celku nemovitostí. -----

Ohledně rodinného domu č.p. _____, na pozemku parc.č. __, který je předmětem společného jmění manželů, tj. mého a mé manželky, odkazují svůj podíl z budoucího vypořádání společného jmění manželů, jak předpokládám bude vypořádáno tak, že spoluvlastnický podíl jedna polovina (1/2) těchto nemovitostí připadne do dědictví a zbývající spoluvlastnický podíl jedna polovina (1/2) celku těchto nemovitostí připadne pozůstalé manželce; podíl jedna polovina (1/2) uvedených nemovitostí svým synům _____, bytem __ a _____, bytem _____ a své manželce _____, bytem _____, s tím, že podíly jednotlivých dědiců činí: -----

- u _____ spoluvlastnický podíl 24% celku nemovitostí, -----
- u _____ spoluvlastnický podíl 24% celku nemovitostí, -----
- u _____ spoluvlastnický podíl 2% celku nemovitostí.-----

Pokud jde o závazky, které zatěžují nebo budou zatěžovat, shora uvedené nemovitosti stanovím, že za tyto závazky budou odpovídat jednotliví dědici poměrně, podle výše jejich spoluvlastnického podílu na té které nemovitosti.-----

Za druhé: Je mým přáním, aby moje pozůstalá manželka nadále provozovala živnosti dosud provozované v těchto nemovitostech s tím, že mým synům bude vyplácet nájemné z nemovitostí užívaných k podnikání, jehož výše bude odpovídat výši nájemného obvyklého v místě a čase, a to každému jednotlivě 25% z nájemného, které by připadalo na jednotlivou nemovitost. -----

Za třetí: V případě, že se moje manželka _____ nedožije mého úmrtí odkazují spoluvlastnický podíl 52% domu č.p. _____ na pozemku parc.č. __, pozemku parc.č. __, zastavěná plocha a nádvoří, a pozemku parc.č. __, zahrada, spoluvlastnický podíl 52% chaty č. __ na pozemku parc.č. St. __ v k.ú _____, svým synům _____, bytem __, a _____, bytem __ a synovi mojí manželky _____, bytem _____ s tím, že podíly jednotlivých dědiců činí: -----

- u __ spoluvlastnický podíl 25% celku nemovitostí, -----
- u __ spoluvlastnický podíl 25% celku nemovitostí, -----
- u __ spoluvlastnický podíl 2% celku nemovitostí. -----

Za případné závazky, které zatěžují nebo budou zatěžovat, shora uvedené nemovitosti budou odpovídat jednotliví dědici poměrně, podle výše jejich spoluvlastnického podílu na té které nemovitosti.-----

Svůj podíl ve výši 52% na rodinném domu č.p. _____ a na pozemku parc.č. __, odkazují svým synům __ bytem __, a _____ bytem _____ a synovi mojí manželky _____ bytem _____ s tím, že podíly jednotlivých dědiců činí: -----

- u __ spoluvlastnický podíl 25% celku nemovitostí, -----
- u __ spoluvlastnický podíl 25% celku nemovitostí, -----
- u __ spoluvlastnický podíl 2% celku nemovitostí. -----

Za čtvrté: V případě, že dojde k rozšíření mého majetku o další nemovitosti si přeji, aby se postupovalo obdobně v případech pod čl. Za prvé, Za druhé Za třetí, shora.-----

Za páté: Prohlašuji, že toto je jediná moje závěť.-----

O tom byl tento notářský zápis sepsán, pořizovatelem závěti přečten, jím v celém rozsahu schválen a vlastnoručně podepsán.-----

**PROTOKOL
o předběžném šetření**

Notář, jako soudní komisař:
protokol byl sepsán v notářské kanceláři

7 dne:
, notáře v :

Věc:

dědictví po
zemřelém (zemřelé) dne:
posledně bytem

Přítomni od soudního komisaře:

Notář: .

Výslech zahájen v hodin

Na předvolání se dostavil(a):

Jméno a příjmení:.....
rodné číslo, popřípadě datum narození:.....
trvalé bydliště:.....
přechodné bydliště nebo jiná adresa k doručování:.....
vztah k zůstaviteli (zůstavitelce):.....
totožnost zjištěna z občanského průkazu č.
a po seznámení s předmětem výslechu uvedl(a):

I. Údaje o zůstaviteli (zůstavitelce):

Jméno a příjmení (vč. předchozích příjmení):

Datum úmrtí:

Bydliště v době smrti:

Rodné číslo, popřípadě datum narození:

Státní občanství

Stav [svobodný(á), ženatý (vdaná), rozvedený(á), ovdovělý(á)]:

II. Manžel(ka) zůstavitele (zůstavitelky) (1):

Datum uzavření manželství se zůstavitelem (zůstavitelkou):.....

Údaje o společném jmění: V době smrti zůstavitele (zůstavitelky) *) trvalo, *) bylo zúženo rozhodnutím soudu,
*) bylo zúženo smlouvou, *) bylo rozšířeno smlouvou, *) jeho vznik byl vyhrazen ke dni zániku manželství

III. Děti zůstavitele (zůstavitelky), včetně dětí z jiných manželství a dětí narozených mimo manželství, popřípadě další potomci zůstavitele (1):

IV. Rodiče zůstavitele (zůstavitelky) (1):

- otec:
- matka:

V. Osoby, které žily se zůstavitelem (zůstavitelkou) nejméně po dobu jednoho roku před jeho (její) smrtí ve společné domácnosti a které z tohoto důvodu pečovaly o společnou domácnost nebo byly odkázány výživou na zůstavitele (zůstavitelku) (1):

VI. Sourozenci zůstavitele (zůstavitelky), popřípadě jejich děti (neteře, synovci) (1):

VII. Prarodiče zůstavitele (zůstavitelky), popřípadě jejich děti (1):
- rodiče otce a matky zůstavitele (zůstavitelky), popřípadě jejich děti:

VIII. Údaje o závěti zůstavitele (-lky), údaje o listině zůstavitele (-lky) o vydědění:

Datum pořízení závěti:

Osoby povolané závětí k dědění (1):

Datum pořízení listiny o vydědění:

Vyděděné osoby:

X. Údaje o majetku zůstavitele:

a) nemovitosti a byty nebo nebytové prostory ve vlastnictví (údaje podle aktuálního stavu v katastru nemovitostí, nabývací titul, velikost spoluvlastnického podílu, velikost bytu nebo nebytového prostoru apod.):

b) vkladní knížky, vkladní listy a jiné podobné formy vkladů (název a adresa banky nebo jiného peněžního ústavu a číslo vkladu):

c) běžné účty, vkladové účty a jiné podobné formy účtů (název a adresa banky nebo jiného peněžního ústavu a číslo účtu):

d) věci uložené v bance (název a adresa banky, číslo schránky, údaje o osobě, která měla spolu se zůstavitelem dispoziční oprávnění ke schránce, údaje o držiteli klíče od schránky, údaje o obsahu schránky apod.):

e) motorová vozidla, včetně přívěsů a návěsů (výrobní značka, státní poznávací značka, rok výroby apod.):

f) členství v bytovém družstvu (obchodní firma družstva, IČ, sídlo):

g) akcie (listinné, zaknihované nebo imobilizované - jejich označení a počet):

h) směnky, šeky a další cenné papíry s výjimkou akcií (jejich označení a počet):

i) účast v obchodních společnostech (s výjimkou akciové společnosti) a členství v jiných družstvech než bytových (obchodní firma společnosti nebo družstva, IČ, sídlo, velikost obchodního podílu apod.):

- obchodní společnosti, v nichž zůstavitel (zůstavitelka) byl(a) jediným společníkem:

j) podnik (označení podniku, místo podnikání, předmět podnikání):

k) pohledávky (údaje o dlužníkovi, důvodu a výši pohledávky):

l) hotovost (výše, současný držitel, popřípadě místo jejího uložení):

m) zbraně a střelivo (jejich popis a množství, současný držitel, popřípadě místo jejich uložení):

n) ostatní movité věci (jejich popis, současný držitel, popřípadě místo jejich uložení):

o) další majetek (jeho označení, současný držitel, popřípadě místo, kde se nachází):

Pozn: SJM:

XI. Náklady pohřbu zůstavitele (kdo pohřeb vypravil, výše nákladů):

XII. Dluhy zůstavitele (údaje o věřiteli, důvodu a výši dluhu apod.):

XIII. Osoby vhodné k ustanovení opatrovníkem účastníkům dědického řízení, kteří nejsou procesně způsobilí a nemají zákonného zástupce, popřípadě jejichž zákonný zástupce je nemůže v řízení zastupovat:

XIV. Zda je potřebné ustanovit správce dědictví, v jakém rozsahu a označení osoby vhodné a ochotné vykonávat funkci správce dědictví:

XV. Vyslýchaný (-á) byl (-a) seznámen (-a) s tím, že řízení bude zastaveno:

a) protože zemřelý **n e z a n e c h a l** žádný majetek (§ 175h odst. 1 o.s.ř.)

b) protože zůstavitel zanechal majetek **n e p a t r n é h o d n o t y**, který bude vydán tomu, kdo se postaral o pohřeb (§ 175h odst.2 o.s.ř.), tj.

P o z n á m k a: Posudek o ceně nemovitosti (event. motorového vozidla)

obstará..... do

Výslech skončen v hodin

Podpisy:

Vyslýchaná osoba:

Zapisovatelka:

Notář:

Kane:

I. žádost KÚ o výpisy z LV:

II. dotaz ad X b),c),d):

III. dotaz ad X e) a násl.

Rozhodnutí:

a) Řízení se zastavuje, protože zůstavitel(-ka) *nezanechal* (-a) majetek podle (§ 175h odst. 1 o.s.ř.)

b) *Majetek nepatrné hodnoty*, který zůstavitel(-ka) zanechal (-a) se vydá tomu, kdo se postaral o pohřeb (podle § 175h odst. 2 o.s.ř.)

V Jilemnici dne

Poznámka:

Podklady pro znalecký posudek převzal
dne

Podpis:

(1) U všech uvedených osob, které přicházejí v úvahu jako dědici, je třeba uvést jejich jméno, příjmení, rodné číslo, popřípadě datum narození, a bydliště nebo jinou adresu, na kterou mohou být obelány. V případě manželky zůstavitele je třeba rovněž uvést, zda neočekává narození dítěte. Jestliže některá z uvedených osob zemřela dříve než zůstavitel, je třeba uvést datum její smrti a poslední bydliště, v případě dětí také údaje o jejich potomcích a u sourozenců a prarodičů údaje o jejich dětech. Zemřela-li některá z uvedených osob po smrti zůstavitele, je třeba uvést datum její smrti, poslední bydliště a údaje o jejich právních nástupcích.

USNESENÍ

Soud zahajuje řízení o dědictví ve věci po:

 narozen posledně bytem]
který zemřel dne *

Odůvodnění:

Podle § 169 odst. 3 o.s.ř. odpadá.

Poučení: proti tomuto usnesení **n e n í** odvolání přípustné.

V Semilech dne 27.04.2007

vyšší soudní úřednice

Pověření notáře jako soudního komisaře
úkonů v řízení o dědictví

K provedení úkonů v řízení o dědictví po shora uvedeném zůstaviteli se jako soudní komisař pověřuje
dle § 38 odst. 1 o.s.ř. se sídlem

V Semilech dne 27.04.2007

Došlo

hod. *M*

vyšší soudní úřednice

U s n e s e n í

Okresní soud v _____ rozhodl vyšší soudní úřednicí _____ ve věci dědictví po _____, r.č. _____, posledně bytem _____ zemřelém dne _____ se zanecháním závěti, za účasti dědiců ze závěti a ze zákona, pozůstalé manželky _____, bytem _____ a pozůstalého syna _____ bytem _____ a dědiců ze zákona, pozůstalého vnuka _____, bytem _____, pozůstalého vnuka _____, bytem _____ a pozůstalé vnučky _____, bytem _____, takto:

I. u r č u j e

podle § 175 l o.s.ř. obvyklou cenu majetku, který měl zůstavitel ve společném jmění manželů s pozůstalou manželkou částkou 329.506,-- Kč

II. u r č u j e,

že z tohoto majetku patří do dědictví vklad na vkladní knížce České spořitelny, a.s., na jméno _____, č.ú. _____, staré číslo účtu _____, motocykl Jawa ČZ 250, reg. značky _____, bez majetkové hodnoty a pohledávka za pozůstalou manželkou z vypořádání společného jmění manželů ve výši 22.038,60 Kč. Pozůstalé manželce připadá z rozdělení společného jmění manželů vklad na vkladní knížce České spořitelny, a.s., na jméno _____, č.ú. _____, staré číslo účtu _____ ve výši _____ Kč, starý nábytek do dvou místností a staré bytové zařízení zahrnující barevný televizor a chladničku bez majetkové hodnoty a dluh vůči dědictví z vypořádání společného jmění manželů ve výši 22.038,60 Kč.

III. u r č u j e

podle § 175o o.s.ř. obvyklou cenu zůstavitelova majetku částkou 1.249.783,-- Kč
výši dluhů 12.590,-- Kč
čistou hodnotu dědictví 1.237.193,-- Kč

IV. s c h v a l u j e

podle § 175q odst. 1 písm. c) o.s.ř. dohodu dědiců, podle které spoluvlastnický podíl jedna polovina (1/2) celku nemovitostí zapsaných na LV č. ___ pro obec _____, kat.území _____, a to rodinného domu č.p. _____ na pozemku parc.č.St. _____, pozemku parc.č. St. _____, zastavěná plocha a nádvoří, pozemku parc.č.St. _____, zastavěná plocha a nádvoří a pozemků parc.č. _____, parc.č. _____ a parc.č. _____, vše trvalý travní porost, celek nemovitostí zapsaných na LV č. _____ pro obec _____, kat.území _____, a to pozemků parc.č. _____ a parc.č. _____, oba orná půda, pozemku parc.č. _____, trvalý travní porost, pozemku parc.č. _____, lesní pozemek, pozemku parc.č. _____, vodní plocha a pozemků ve zjednodušené evidenci - parcely původ Pozemkový katastr (PK), parc.č. __, parc.č. __, parc.č. __, parc.č. __, parc.č. __, parc.č. __ a parc.č. __ a motocykl Jawa ČZ 250, reg. značky _____ bez majetkové hodnoty, nabývá pozůstalý syn _____, který společně se svou manželkou _____, bytem _____ zřizuje věcné břemeno doživotního bezplatného bydlení a užívání nemovitosti pro pozůstalou manželku _____ (oprávněná z věcného břemene) na jehož základě je _____ výlučně sama užívat byt 2+1 na přízemí domu č.p. 2 v _____ na pozemku

parc.č. St. _____ a dále společně s vlastníky nemovitosti tomu užívat verandu, halu, schodiště, půdu a sklep domu a pozemky přilehlé k domu.
Vklad na vkladní knížce České spořitelny, a.s., na jméno _____, č.úctu _____, staré číslo účtu _____, ve výši _____ Kč, nabývá pozůstalý vnuk _____, s povinností vyplatit pozůstalému vnukovi _____ a pozůstalé vnučce _____, každému jednotlivě, částku _____,-- Kč do tří měsíců od právní moci usnesení o dědictví. Dluhy dědictví, tj. náklady pohřbu nekryté pohřebním uhradil pozůstalý syn _____.

V. u r č u j e

podle § 151a o.s.ř. náklady řízení ve výši _____,-- Kč
tj. odměnu _____, notáře se sídlem v - _____, jako soudního komisaře _____,-- Kč, náhradu hotových výdajů nepodléhajících DPH ve výši _____,-- Kč a náhradu hotových výdajů podléhajících DPH ve výši _____,-- Kč. Odměnu i náhradu hotových výdajů včetně 19 % DPH ve výši _____ Kč, tj. náklady řízení celkem _____,-- Kč, uhradí jednotliví dědici na účet notáře u _____ a.s., č.ú. _____, variabilní symbol _____, přiloženými poukázkami takto: _____ částkou - _____,-- Kč, _____ částkou _____,-- Kč a _____ částkou _____,-- Kč, vše do 3 dnů od právní moci tohoto usnesení.

VI. Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Zůstavitel byl ženatý, zemřel se zanecháním závěti sepsané notářským zápisem bývalého Státního notářství v _____ spis. zn. NZ _____, N _____, ze dne _____ ve které jsou dědici ustanoveni pozůstalá manželka _____ a potomci zůstavitele, pozůstalý syn _____ a pozůstalá dcera _____, kteří jsou současně dědici ze zákona prvé dědické skupiny. Pozůstalá dcera _____ v roce 2001 zemřela a na její místo proto nastupují její děti, vnuci a vnučka zůstavitele, _____, _____ a _____. Dědici ze závěti i ze zákona prohlásili, že jsou způsobilí dědit a dědictví neodmítají.

Okresní soud v _____ po soupisu majetku ve společném jmění manželů a jeho vypořádání podle zásad § 150 o.z. a po soupisu majetku patřícího do dědictví určil jeho obvyklou cenu, dluhy a čistou hodnotu dědictví tak, jak je uvedeno v bodě III. Vycházel při tom z dohody o vypořádání společného jmění manželů, ze souhlasného sdělení dědiců, ze sdělení Katastrálního úřadu pro _____ kraj, Katastrálního pracoviště _____, ze znaleckých posudků _____ a ze zprávy České spořitelny, a.s. Do aktiv dědictví zařadil nemovitosti v obci _____ kat. území _____, Vklad na vkladní knížce České spořitelny, a.s., na jméno _____ a motocykl JAWA ČZ 250. Do pasiv dědictví pak náklady pohřbu nekryté pohřebním.

Po projednání dědictví soud schválil dohodu dědiců o vypořádání dědictví tak, jak je uvedeno v bodě IV. Tato dohoda je v souladu se zákonem a neodporuje dobrým mravům (§ 482 o.z.).

Výrok o nákladech řízení vychází z ustanovení § 137, 140 odst.3, a 151a o.s.ř., výše odměny notáře byla určena podle § 12 a 13 a § 16 a 19 vyhl. MS ČR č.196/2001 Sb., ve znění pozdějších předpisů, tj. z obvyklé ceny dědictví _____,--Kč (zaokrouhлено) a to z částky do 100.000,-Kč sazbou 2%, z převyšující částky do 500.000,- Kč sazbou 1,2%, z přebývající částky sazbou 0,9%, z převyšující částky nad 1 mil. Kč sazbou 0,5 %. Hotové výdaje tvoří poplatek Notářské komoře ČR za lustraci závěti v centrální evidenci závětí,

poplatek Středisku cenných papírů, a.s. Praha za výpis z účtu majitele cenných papírů a poštovné.

O tom, kdo a v jaké výši platí odměnu notáře a jeho hotové výdaje rozhodl soud ve smyslu ustanovení § 151a a 140 odst. 3 o.s.ř.

P o u ě n í: Proti tomuto usnesení lze podat odvolání do 15 dnů ode dne doručení ke Krajském soudu v Hradci Králové prostřednictvím Okresního soudu v Semilech.

Okresní soud v Semilech

dne

Dodatečné projednání dědictví

Podle data úmrtí zůstavitele lze rozlišit 10 období, pro která platí rozdílné právní předpisy:

I. zemřel-li zůstavitel před 1. 1. 1951, je nutno postupovat hmotněprávně podle Obecného zákoníku občanského z r. 1811 (díl druhý, první oddíl, hlava osmá až patnáctá, tj. § 531 až 824) a procesněprávně podle císařského patentu z 9. 8. 1854, č. 208 ř. z. o soudním řízení v nesporných právních věcech (druhá část, první až desátý oddíl, tj. § 20 až 180),

II. zemřel-li zůstavitel v době od 1. 1. 1951 do 31. 3. 1964, je nutno postupovat hmotněprávně podle tzv. středního občanského zákoníku – zák. č. 141/1950 Sb. (část pátá, hlava třicátá čtvrtá až třicátá sedmá, tj. § 509 až 561) a procesněprávně podle občanského soudního řádu z r. 1950, tj. zák. č. 142/1950 Sb. (část druhá, hlava šestá, § 310 až 342),

III. zemřel-li zůstavitel v době od 1. 4. 1964 do 31. 3. 1983, je nutno postupovat hmotněprávně podle obč. zákoníku z r. 1964, tj. zák. č. 40/1964 Sb., před novelou provedenou zák. č. 131/1982 Sb. (část sedmá, hlava první až pátá, tj. § 460 až 487) a procesněprávně podle not. řádu – zák. č. 95/1963 Sb. před novelou provedenou zák. č. 134/1982 Sb. (zejména část čtvrtá, hlava první, tj. § 26 až 49),

IV. zemřel-li zůstavitel v době od 1. 4. 1983 do 31. 12. 1991, je nutno postupovat hmotněprávně podle obč. zákoníku z r. 1964 po novele provedené zák. č. 131/1982 Sb. (úplné znění pod č. 70/1983 Sb.) a procesněprávně podle zák. č. 95/1963 Sb. po novele provedené zák. č. 134/1982 Sb. (úplné znění pod č. 72/1983 Sb.), a to podle ustanovení uvedených pod bodem III. (novelizovaných),

V. zemřel-li zůstavitel v době od 1. 1. 1992 do 31. 12. 1992, je nutno postupovat hmotněprávně podle obč. zák. z r. 1964 po novele provedené zák. č. 509/1991 Sb. (úplné znění pod č. 47/1992 Sb.) a procesněprávně podle zák. č. 95/1963 Sb. po novele provedené zák. č. 519/91 Sb., a to podle ustanovení uvedených pod bodem III. (novelizovaných),

VI. zemřel-li zůstavitel v době od 1. 1. 1993 do 31. 7. 1998, postupuje se hmotněprávně podle obč. zák. z r. 1964 po novele zák. č. 509/1991 (úplné znění pod č. 47/1992 Sb.), podle ustanovení uvedených pod bodem III. (novelizovaných) a procesněprávně podle občanského soudního řádu – zák. č. 99/1963 Sb. ve znění zák. č. 263/1992 Sb. (úplné znění pod č. 240/93 Sb.), a to § 175a až § 175zd.

VII. zemřel-li zůstavitel v době od 1. 8. 1998 do 31. 12. 2000, postupuje se hmotněprávně podle obč. zák. z r. 1964, ve znění po novele provedené článkem II. zák. č. 91/1998 Sb. a procesněprávně podle § 175a až § 175zd občanského soudního řádu, ve znění čl. VIII bod 2. zák. č. 91/1998 Sb.

VIII. zemřel-li zůstavitel v době od 1. 1. 2001 do 31. 12. 2004, postupuje se hmotněprávně jako v období VII. a procesněprávně podle § 175a až § 175zd občanského soudního řádu, ve znění zák. č. 30/2000 Sb.

IX. zemřel-li zůstavitel v době od 1. 1. 2005 do 30. 6. 2006, postupuje se hmotněprávně podle o. z. z r. 1964 po novelách uvedených v bodech IV. až VIII. a po další novele provedené čl. I. zák. č. 554/2004 Sb. a procesněprávně podle § 175a až § 175zd o. s. ř. ve znění novelizací uvedených v bodech VI. až VIII. a ve znění čl. II zák. č. 554/2004 Sb.

X. zemřel-li zůstavitel po 1. 7. 2006, postupuje se hmotněprávně podle o. z. z r. 1964 po novelách uvedených v bodech IV. až IX. a po další novele provedené zák. č. 115/2006 Sb. a procesněprávně podle § 175a až § 175zd o. s. ř. ve znění novelizací uvedených v bodech VI. až IX.